

GÖTEBORGS UNIVERSITET

”Man ser ju inte killar på stan som har klänning till exempel”
– ett examensarbete om barns föreställningar om genus

Sofia Ander & Angelica Johansson

Kurs: LAU390

Handledare: Ninni Trossholmen

Examinator: Åsa Bergman

Rapportnummer: Ht10-1120-7

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Man ser ju inte killar på stan som har klänning till exempel

Författare: Sofia Ander & Angelica Johansson

Termin och år: Höttermnen 2010

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Ninni Trossholmen

Examinator: Åsa Bergman

Rapportnummer: Ht10-1120-7

Nyckelord: Genus, barn, social konstruktion, sociokulturell omgivning, traditionella könsmonster, populärkultur.

Syftet är att undersöka barns föreställningar om genus i åldrarna fem till nio år. Genom att få barns perspektiv på ämnet tror vi att det kan synliggöra det omgivande samhällets normer och värderingar på kön. Våra frågeställningar är: Vilka föreställningar ger barn uttryck för gällande pojkar och flickor i intervjusituationen? och Vilken inverkan kan populärkulturen ha på barns föreställningar av det sociala könet? Vår teoretiska utgångspunkt är det sociokulturella perspektivet. Vår utgångspunkt gällande genus är ett poststrukturalistiskt perspektiv, där allting annat än människans genupsättning ses som en social och kulturell konstruktion. Vi har använt oss av en kvalitativ metod då vi vill tolka och förstå barns svar och de föreställningar som de ger uttryck för. För att få svar på våra frågor har vi genomfört samtalsintervjuer med barn utifrån en barnbok som handlar om en könsneutral karaktär vid namn Ellis. Vi har genomfört sammanlagt nio gruppintervjuer i tre olika stadsdelar i Göteborgs kommun vilket utgör en urvalsgrupp på 30 barn. I vårt resultat kunde vi främst se att barnens föreställningar om genus baserade sig på barnbokkaraktärernas utseende, att barnen såg flickor och pojkar som en dikotomi, att populärkulturen och den visuella kulturen påverkar barns föreställningar om genus samt att det förekom en hierarkisk ordning mellan könen. Vår undersökning visar att barn i en tidig ålder har föreställningar om vad som är förenligt med pojkar och flickor, och att barn via sin omgivning approprierar samhällets normer och värderingar. Pedagogers medvetenhet kring sitt eget och sin verksamhets förhållningssätt, normer och värderingar är därför avgörande för att motverka traditionella genusmonster i förskolan och skolan. Litteraturen och dess bilder är en stor del av barnens vardag och därför är det viktigt att pedagoger gör medvetna val angående urval av böcker och bilder på förskolor och skolor.

Innehållsförteckning	
1. INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Genus i styrdokument	6
1.3 Syfte och frågeställningar	6
2. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER OCH LITTERATURGENOMGÅNG	7
2.1 Det sociokulturella perspektivet	7
2.1.1 Ett sociokulturellt perspektiv på lärande och utveckling	7
2.1.2 Artefakter	7
2.1.3 Människan som en kommunicerande varelse	8
2.1.4 Kultur utifrån ett sociokulturellt perspektiv	8
2.2 Genus	8
2.2.1 Begreppet genus	9
2.2.2 Begrepp inom genusforskningen	9
2.2.3 Övrig litteratur kring genus	10
2.3 Kultur	11
3.4.1 Visuell kultur	11
2.4 Barnbokslitteratur	11
2.4.1 Bilderbokens personskildring	12
2.4.2 Ellis kommer bort	12
2.4.3 Ellis går till doktorn	13
2.4.4 Slutsatser	13
2.5 Vårt examensarbets relevans i relation till tidigare forskning	13
3. METOD OCH EMPIRI	14
3.1 Kvalitativ undersökning	14
3.2 Val av intervjufrågor	14
3.2.1 Frågeformulering	15
3.2.2 Ellis	15
3.2.3 Familj	15
3.2.4 Populärkultur	15
3.2.5 Värderingsövning	15
3.3 Urval	15
3.3.1 Centrum	16
3.3.2 Villaområde	16
3.3.3 Förort	16
3.3.4 Urvalsprocess	16
3.4 Tillvägagångssätt	16
3.5 Etiskt ställningstagande	18
3.5.1 Tillståndsbrev	18
3.5.2 Inspelning av material	18
3.6 Kritik av metod och källor	18
3.6.1 Könsfördelning	18
3.6.2 Åldersfördelning	18
3.6.3 Värderingsövning	19
3.6.4 Källkritik	19
3.7 Bearbetning av empiri och tillvägagångssätt i analysarbetet	19
4. RESULTAT	20
4.1 Centrum	20

4.1.1 Intervju förskola	20
4.1.2 Intervju förskoleklass	21
4.2 Villaområde	22
4.2.1 Intervju förskola	22
4.2.2 Intervju fritidshem	23
4.3 Förort	24
4.3.1 Intervju förskola 1	24
4.3.2 Intervju förskola 2	26
 5. ANALYTISK DISKUSSION	 28
5.1 "För att det ser ut så"	28
5.2 "Killar brukar ju ha badbyxor, det brukar ju inte tjejer ha"	29
5.3 "Nähä, det har du inte alls"	29
5.4 "För dom tycker inte att det är fint, dom vill bara ha coola grejer"	30
5.4.1 "Det är bara tjejer som har pussar på tröjan"	31
5.5 "Vänta, på den boken är det en pojke och på den boken är det en flicka"	31
5.5.1 "Mamma tycker att det är ett skräpprogram"	31
5.5.2 "Lite svärd och pistoler och sånt" eller "Och så lite fina tjejer och sånt"	31
 6. SLUTDISKUSSION	 33
6.1 Slutsatser	33
6.2 Utbildningsvetenskaplig relevans	34
6.3 Förslag på vidare forskning	35
6.4 Slutord	35
 7. REFERENSLISTA	 36
7.1 Litteratur	36
7.2 Elektroniska källor	37
 8. BILAGOR	 38
8.1 Intervjufrågor	38
8.2 Värderingsövning	39
8.3 Bild på Ellis och doktor	40

1. Inledning

Vårt intresse för genus och jämställdhet har varit förankrat i oss så länge vi kan minnas. Det biologiska kön vi föds till är starkt sammankopplat till olika föreställningar och förväntningar om utseende och beteende. Att vi båda två som är författare till detta examensarbete är kvinnor tror vi kan ha präglat vårt intresse för detta område, då vi på grund av vårt kön har upplevt vissa förväntningar som har varit tillskrivna vårt kön snarare än oss som individer. Genusdebatten må vara mer aktuell än någonsin och begreppet genus kan inte ha undgått någon, men ändå är Sverige ur vissa perspektiv ännu inte jämställt.

1.1 Bakgrund

Vi är två lärarstudenter på Göteborgs universitet som båda har läst *Barn och ungas uppväxtvillkor, lärande och utveckling* som inriktning. Vi upplever att det har varit en brist på genusperspektivet inom lärarutbildningen, då det inte har varit ett perspektiv som har genomsyrat utbildningen, utan snarare varit ett delmoment i vissa kurser. Under den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) har vi däremot haft möjligheten att få medverka i pedagogiska verksamheter som har en genusmedvetenhet som både har varit förankrade hos pedagogerna och i verksamheterna. Detta har gett oss en ökad medvetenhet, ett intresse och en vilja att arbeta genusmedvetet i våra framtida yrkesroller. Det är också från den verksamhetsförlagda utbildningen som idén angående val av infallsvinkel till examensarbetet uppkom. Under högläsning av en bok om en förmänskligad honkatt var det en pojke som rättade Angelica då hon läste boken och han kallade katten för *han*, trots att katten i boken benämns som en *hon*. Vid frågan om varför pojken trodde att katten var en hane, så svarade pojken: ”Det är ju en han”. Denna situation inspirerade oss till att undersöka barns föreställningar om genus utifrån en könsneutral barnbokskaraktär och försöka tolka och synliggöra vilka faktorer som ligger till grund för barns föreställningar.

Vi anser att det är viktigt att belysa att barn tidigt har en medvetenhet kring vilka förväntningar och föreställningar som kan finnas på pojkar och flickor. Detta medför att pedagoger måste vara medvetna om deras eget förhållningssätt och vilka normer och värderingar de förmedlar i mötet med barn. Vår uppfattning är att i dagens samhälle agerar ofta människor per automatik då de bemöter flickor och pojkar med värderingar och förutfattade normer kring vad som anses vara förenligt med flickor och pojkar. Dessa normer och värderingar har funnits och finns fortfarande i vår tradition och kultur, men inom förskolan och skolan finns det krav på medvetna handlingar samt ett synsätt som tar avstånd ifrån dessa stereotypa genusroller (Läroplanen för förskolan, Lpfö 98).

Detta examensarbete ger oss en möjlighet att fördjupa oss i tidigare forskning och litteratur men ger oss också ett tillfälle att själva få bidra med ny forskning. Genus är ett brett och komplext forskningsområde och vi upplever att debatten ofta tar ett vuxenperspektiv. Vad vi har saknat från våra tidigare verksamhetsförlagda utbildningar är barns perspektiv på genus. Vi menar att det är viktigt att ta barns föreställningar om genus som utgångspunkt för att arbeta vidare med genus i den pedagogiska verksamheten. Vi vill därför bidra med en undersökning som tar sin utgångspunkt från barns perspektiv. Vår utgångspunkt är att genomföra samtalsintervjuer med barn utifrån en könsneutral barnbokskaraktär för att kunna försöka synliggöra barns föreställningar om genus.

1.2 Genus i styrdokument

Att sträva och arbeta efter att skapa jämställdhet i förskolan fröodades när förskolans läroplan gavs ut 1998, *Lpfö 98* (Skolverket, 1999). I värdegrunden för förskolan står det att:

Vuxnas sätt att bemöta flickor och pojkar liksom de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma flickor och pojkars uppfattning om vad som är kvinnligt och manligt. Förskola skall motverka traditionella könsmonster och könsroller. Flickor och pojkar skall i förskolan ha samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller (*Lpfö 98*, s. 4)

Vidare står det att arbetslaget skall arbeta efter att flickor och pojkar skall få lika mycket utrymme samt inflytande över verksamheten (*Lpfö 98*). Det är således pedagogers uppdrag att verka för dessa värderingar och det uttrycks implicit att alla som verkar inom förskolan skall hävda de värden som uttrycks och ta klart avstånd från de normer och värderingar som strider mot dessa värden (*Lpfö 98*).

I läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, *Lpo 94*, uppföljs de grundläggande värdena och i skolans värdegrund uttrycks det att alla människors lika värde och jämställdhet mellan kvinnor och män är värden som skolan skall förmedla. Vidare står det att:

Skolan skall aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan, och de krav och förväntningar som ställs på dem, bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmonster. Den skall därför ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet (*Lpo 94*, s. 4).

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med examensarbetet är att vi vill undersöka barns föreställningar om genus. Genom att få barns syn på genus tror vi att det omgivande samhällets normer och värderingar kan synliggöras. Vi vill således försöka att tolka och synliggöra de föreställningar som barnen ger uttryck för i intervjusituationen.

Våra frågeställningar är:

- Vilka föreställningar ger barn uttryck för gällande pojkar och flickor i intervjusituationen?
- Vilken inverkan kan populärkulturen ha på barns föreställningar av det sociala könet?

2. Teoretiska utgångspunkter och litteraturgenomgång

Detta examensarbete tar sin teoretiska utgångspunkt utifrån ett sociokulturellt perspektiv samt ett poststrukturalistiskt perspektiv på genus. Vi kommer i vår litteraturgenomgång först att beskriva och redogöra för de begrepp som vi anser är relevanta för vårt examensarbete utifrån det sociokulturella perspektivet. Vi kommer därefter att redogöra och framhäva de områden som vårt examensarbete kommer att behandla; genus, visuell kultur, barnbokslitteratur, Ellis samt positionera vårt examensarbete i relation till tidigare forskning och litteratur.

2.1 Det sociokulturella perspektivet

Som teoretisk utgångspunkt har vi valt det sociokulturella perspektivet då vi anser att det är denna teori som överensstämmer med vår egen syn på utveckling och lärande. Inom det sociokulturella perspektivet förekommer det centrala begrepp som kan användas som relevanta verktyg för att tolka och förstå barns föreställningar om genus. Vi kommer under följande underrubriker beskriva det sociokulturella perspektivet samt redogöra för centrala begrepp för vårt examensarbete.

2.1.1 Ett sociokulturellt perspektiv på lärande och utveckling

Säljö (2000) och Dysthe (2003) menar att lärande sker i alla sammanhang och är en aspekt av all mänsklig verksamhet. Att lärande sker i alla sammanhang och i all mänsklig verksamhet innebär att det inte går att koppla lärandet till bestämda sammanhang. Lärande är inte samma företeelse under olika historiska epoker och kulturella villkor, utan de olika sätt som vi lär och tar del av kunskaper är beroende av i vilka kulturella sammanhang vi lever i. Denna syn på lärande innebär att lärandet ses som dynamiskt och situerat. Människor lär och förväntas lära sig olika saker beroende på i vilken social och kulturell kontext hon befinner sig i. "I ett sociokulturellt perspektiv är utveckling en socialisation in i en värld av handlingar, föreställningar och samspelsmönster som är kulturella och som existerar i och genom kommunikation, och som därför skiljer sig åt mellan samhällen och livsmiljöer" (Säljö, 2000, s. 68)

Distribuerat lärande är en central del inom det sociokulturella perspektivet. Ett distribuerat lärande innebär att lärandet är en kollektiv process där varje individ utgör en del av helheten och bidrar till att en ny gemensam kunskap bildas. Varje individ har sin egen förförståelse samt bär med sig tidigare erfarenheter. I kommunikativa aktiviteter synliggörs dessa och bidrar till ett kollektivt lärande. På så sätt blir lärandet situerat, då lärandet är beroende av kontexten och dess deltagare (Säljö, 2000). Vygotskij har myntat begreppet proximal utvecklingszon, även kallad zonen för den närmaste utvecklingen. Dale (1998) beskriver att begreppet har två olika nivåer. Den första är barnets aktuella utvecklingsnivå, vilket är den nivå där barnet självständigt klarar av att genomföra något. Den andra nivån, zonen för barnets närmaste utveckling, är den nivå då barnet med hjälp av någon mer kompetent klarar av att genomföra något. "Det som ligger i zonen för den närmaste utvecklingen överflyttas då till den aktuella utvecklingszonen" (Dale, 1998, s. 43)

2.1.2 Artefakter

I ett sociokulturellt perspektiv har artefakter en speciell betydelse. Säljö (2000) beskriver det på följande sätt: "Med redskap eller verktyg menas de resurser, såväl språkliga (eller intellektuella) som fysiska, som vi har tillgång till och som vi använder när vi förstår vår omvärld och agerar i den" (Säljö, 2000, s.20). Hur vi lär är alltså en fråga om hur vi tillägnar oss de resurser för att tänka och agera som är delar av vår omgivning och kultur. Säljö (2000) menar att kunskaper och färdigheter av dessa slag kommer från insikter och handlingsmönster som historiskt har byggts upp i ett samhälle och som vi blir delaktiga i genom interaktion med andra människor. Vi är biologiska varelser med både fysiska och mentala begränsningar, ändå

har det historiskt sett skett stora förändringar i våra kunskaper och i våra intellektuella och fysiska färdigheter. Människans intellektuella kapacitet är inte längre begränsad av vår biologiska utrustning, utan vi lever i en social och kulturell verklighet med olika slags hjälpmedel och verktyg, så kallade artefakter. Dessa förändringar blir tydligt synliga när vi betraktar de redskap och verktyg som människan kollektivt har konstruerat och med vilka vi observerar och tolkar den omvärld vi lever i. Säljö (2000) menar att människan har skapat, och fortsätter ständigt att skapa, en kultur som innehåller hjälpmedel som gör att vår förmåga att hantera omvärlden skiljer sig väsentligt från vad tidigare generationer ens skulle kunna föreställa sig.

2.1.3 Människan som en kommunicerande varelse

I ett sociokulturellt perspektiv ses språket som en unik grundläggande del, då vi med hjälp av språket kan skapa och kommunicera kunskap. Säljö (2000) menar att människan är diskursiv i sin natur. Genom att mänskligt handlande utvecklar diskurser gällande vår omvärld kan vi människor med hjälp av våra samlade erfarenheter omskapa vår egen verklighet. Det är genom kommunikativa processer som individen blir delaktig i kunskaper och färdigheter. Språket är en artefakt för att synliggöra och konkretisera våra kunskaper och förståelser, på både en individuell och kollektiv nivå. Genom att vi kan tolka händelser med begreppsliga termer, menar Säljö (2000) att vi kan lära och jämföra av erfarenheter. "Kommunikation är länken mellan det inre (tänkande) och det yttre (interaktion)" (Säljö, 2000, s. 68). Konsekvensen av detta blir således att kunskap blir beroende av de kommunikativa processerna där vi kategoriserar och ordnar begrepp för att kunna förstå våra upplevelser och erfarenheter. Dysthe (2003) framhåller också språkets koppling mellan språk och tänkande och menar, i enlighet med Säljö (2000), att språket både är ett interaktivt, kollektivt samt individuellt sociokulturellt redskap.

2.1.4 Kultur utifrån ett sociokulturellt perspektiv

Säljö (2000) beskriver kultur som ett samlingsnamn på alla de resurser som delvis finns hos individen, delvis i social interaktion och delvis i den materiella omvärlden. Säljö (2000) menar vidare att kultur innebär den uppsättning av idéer, värderingar, kunskaper och andra resurser som vi förvärvar genom interaktion med omvärlden. I kulturen ingår också alla artefakter som hela vår vardag är fylld av. Kulturen är alltså både materiell och immateriell. Människans sätt att tänka, kommunicera och uppfatta verkligheten är påverkade och formade utav sociala och kulturella erfarenheter och kan därför inte förstås utifrån biologiska beteenden, såsom reflexer och instinkter (Säljö, 2000). Varje människa har liknande biologiska förutsättningar oberoende av den miljö hon är uppvuxen i, ändå skiljer sig våra kulturer åt med skilda kunskapsbaser och olika sätt att se på sin omvärld. Människan skapar och approprierar, som Säljö hävdar, på gott och ont sin omvärld utifrån de förutsättningar som finns i den rådande kulturen (2000). "Redan ganska tidigt blir den omvärld som barnet samspelar med mycket skiftande om vi jämför olika kulturer, samhällen och historiska epoker" (Säljö, 2000, s. 36).

2.2 Genus

Vår utgångspunkt har varit ett poststrukturalistiskt perspektiv på genus, vilket överensstämmer med ett sociokulturellt perspektiv där synen på människans utveckling och lärande ses som en ständig process som sker i relation till den omgivning och kultur hon befinner sig i. Vi kommer först att redogöra för vår tolkning av begreppet genus utifrån olika forskare inom det poststrukturalistiska perspektivet. Vi kommer därefter att beskriva olika begrepp inom genusforskningen och till sist redovisa för övrig litteratur kring genus som vi anser har varit relevant för vårt examensarbete.

2.2.1 Begreppet *genus*

I alla tider har människan delats in i två olika grupper, kvinnor och män. Förr kopplades alla karaktärsdrag, roller samt beteende till det biologiska könet. Forskningen har sedan dess bytt spår. Butler menar, enligt Sahlin (2002), att allt annat än genuppsättning är socialt konstruerat, vilket utvecklades från poststrukturalismen (Carlsson Wetterberg & Jansdotter, 2005 & Connell, 2003). Davies (2003) skriver att poststrukturalismen:

... erbjuder en radikal ram för att förstå relationen mellan personer och deras sociala värld. Den ger oss också en föreställning om sociala förändringar [...] De processer som genom vilka individer kommer att uppfatta sig själva som personer kan förstås som ständigt pågående processer. Individen är inte så mycket en social konstruktion som leder till en någorlunda bestämd slutprodukt, som en social konstruktion som skapas och omskapas genom en mångfald av diskursiva praktiker som hon eller han tar del i (Davies, 2003, s. 10-11).

När denna uppfattning, angående kön som en social konstruktion, fick genomslag stämde inte ordet *kön* överens med de tankar och idéer som det då forskades kring. Inom det svenska språket hade ordet *genus* främst använts inom grammatikens lära, för att beskriva ett substantivs kön (Hirdman, 2001). Inom engelskan innefattade det dock fler aspekter, så runt 1980-talet "stal" kvinnliga forskare detta begrepp *gender* och översatte det till *genus* (Hirdman, 2001). *Genus* blev nu ett ord som innefattade de roller som tillskrevs det biologiska könet och öppnade upp för en hel ny diskussion. Hirdman (2001) problematiserar relationen mellan begreppen kön och *genus*. Hon anser att kön är ett upptaget ord som använts i årtusenden och är fyllt med det hon skulle "... kalla för *genus*diskursens innehåll. Det är ett "orent" ord som står för en rad olika betydelser, alltifrån könsorgan till synonym för man och kvinna..." (Hirdman, 2001, s. 15). Enligt Hirdman (2001) skall ordet *genus* ses som ett verktyg för att komma ifrån synen på könet som en dikotomi, det vill säga att kön är uppdelat i två motsatspoler: kvinna och man. Hädanefter kommer vi att använda oss av bland annat av begreppen *genus*roller istället för könsroller, samt *genus*normer istället för könsnormer. Vi vill med detta ställningstagande påvisa att vår utgångspunkt är att fokusera på det socialt konstruerade könet, det vill säga *genus*. Liksom Hirdman (2001) och Connell (2003) diskuterar Svaleryd (2002) användningen av begreppet kön kontra *genus* och menar att *genus* fokuserar på relationen mellan könen och vad som anses vara manligt och kvinnligt, istället för användningen av ordet kön där det kan finnas en risk att fokuseringen hamnar på den enskilde individen istället för rådande maktstrukturer. "Begreppet *genus* är också behändigt att ha för att både förstå och kunna diskutera *utsträcktheten*, dvs. att *genus* är något som häftar inte bara vid kroppar, utan vid *allt*..." (Hirdman, 2001, s. 16).

2.2.2 Begrepp inom *genus*forskningen

Genussystem är ett centralt begrepp inom *genus*forskningen. Begreppet kan förklaras som en ordningsstruktur av kön och Hirdman (2004) menar att denna grundläggande ordning är en förutsättning för andra sociala ordningar. Denna ordningsstruktur av kön utgör basen för det sociala, politiska och ekonomiska ordningarna. Genussystemet utgör två principer, där den ena är dikotomin, det vill säga att kvinnligt och manligt inte bör blandas, och den andra är hierarkin där det är mannen ses som norm. Kåreland (2005) beskriver att varje samhälle bygger på en *genus*ordning där det finns synliga och osynliga mönster mellan kvinnligt och manligt, mellan sysslor och beteenden som kopplas till kön. Genussystem kan liknas vid det som Hirdman (2001) kallar för *genus*kontrakt. *Genus*kontrakt kan ses som en teoretisk stomme som förklarar relationen mellan kvinnor och män. Inom detta kontrakt finns det rättigheter, skyldigheter samt ansvar för både mannen och kvinnan. Hartmann (2004) skriver i boken *Genushistoria* att hon väljer att beteckna vårt nuvarande genusystem som patriarkat, då hon anser att hierarki och manlig dominans är centralt för det nuvarande systemet.

Hartmann definierar patriarkatet ”... som en uppsättning sociala relationer som har en materiell bas och där det mellan männen finns hierarkiska relationer och en solidaritet som gör det möjligt för dem att i sin tur dominera kvinnorna” (Carlsson Wetterberg & Jansdotter (red.), 2004, s. 34).

2.2.3 Övrig litteratur kring genus

Bronwyn Davies (2003) har i boken *Hur pojkar och flickor gör kön* analyserat barns lekar och beteenden i förskolan. Hon har också läst feministiska sagor för barnen och reaktionerna på dessa sagor utgör en viktig del i boken då barnen använder sina egna vardagserfarenheter för att tolka och förstå texter. Davies (2003) menar att även om barn får höra helt nya sagor, så kommer de tolkas utifrån det som redan är bekant för barnen, både medvetet och undermedvetet. Hon menar, liksom Kåreland (red.) (2005), att det är i förskoleåldern som barnets sociala kön socialiseras fram och att det tidigt finns en medvetenhet hos barn kring könets förväntningar. Davies (2003) menar vidare att barn använder de könsföreställningar som kulturen och det omgivande samhället erbjuder dem för att kunna förstå sin egen och andras könsidentitet. En av Davies (2003) kanske viktigaste slutsatser av sin forskning är att ”göra kön” är en pågående process och att människan hela livet utifrån sina erfarenheter och upplevelser erfar och konstruerar genus.

Birgitta Fagrell har i sin avhandling *De små konstruktörerna* (2000) gjort en studie kring hur barn konstruerar kön. Liksom den övriga litteratur och forskning som vi har redovisat menar Fagrell (2000) på att genus formas och konstrueras utifrån den sociokulturella miljö människan växt upp i. Hon har tagit sin utgångspunkt från 60 elever i de första skolåren i grundskolan, dessa elever har hon intervjuat kring genus i relation till kropp, familj, arbete och idrott (2000). I likhet med Davies (2003) blev hennes slutsats att genus är något som är en pågående process så länge människan lever. Att det finns en skillnad mellan kvinnligt och manligt är ett synsätt som ständigt kommer att existera, så länge vi väljer att se de biologiska könen som två dikotomier, två motsatser (2000). Fagrell (2000) menar att i hennes studie var det ”framförallt flickorna som vill ändra på spelplanen. De försöker utvidga den kvinnliga arenan och är inte alltid överens med pojkarna om genus. Spelplanen kan säkert göras större för båda könen men om spelreglerna inte revideras förblir relationen mellan könen intakt” (Fagrell, 2000, s. 212).

Vi har i första hand läst Sara Salih's bok *Judith Butler* (2002) för få utökad kunskap om genusbegreppet. Hon har gett oss en ökad förståelse samt bidragit till en insikt om hur komplext genusbegreppet är. Detta har lett till att vi också har varit tvungna att avgöra hur vi förhåller oss till kön kontra genus. Butler hävdar att kön är en social konstruktion och hennes teori är således att olikheter mellan könen inte skall klassificeras till det biologiska könet utan till genus, det vill säga att genus är en social kategori av en könad kropp och att kroppen görs kvinnlig eller manlig.

Boken *Maskulinitet på schemat* har vi läst då Marie Nordberg (red.) (2008) främst tar ett maskulint perspektiv på genus. Mycket av den jämställdhetsforskning som tidigare har gjorts har tagit ett perspektiv där flickor har stått i centrum och därför är det viktigt att läsa litteratur som tar ytterligare ett perspektiv på genusdebatten.

Olika på lika villkor (1999) är en antologi om jämställdhet i förskolan. 1998 fick skolverket ansvaret för att fortsätta utveckla jämställdhetsarbetet i barnomsorgen och syftet med antologin är att spegla en del av de erfarenheter som har gjorts i de kommunala utvecklingsprojekten. Denna antologi är relevant för oss då den bidrar med ett perspektiv på tidigare genusforskning i förskolan.

Tusen gånger starkare är en bok som är skriven av Christina Herrström. Boken är av skönlitterär karaktär som beskriver en problematik kring genusnormer som finns i dagens skolverksamhet, och har varit uppmärksammas i media samt används som kurslitteratur vid lärarprogrammet på Göteborgs universitet.

2.3 Kultur

Vi har tidigare i vår beskrivning av det sociokulturella perspektivet beskrivit begreppet kultur, men vi vill ändå ge Sparrmans definition av begreppet då hon utgår från den visuella kulturen. Sparrman skriver i sin bok *Barns visuella kulturer* (2006) att definitionen av begreppet kultur är mycket svårt att definiera. Hennes beskrivning är, i likhet med Säljö (2000), att kultur betyder "... att det sociala livet är konstruerat av idéer och värderingar som människor skapar gemensamt och som de sedan ordnar sina liv efter" (Sparrman, 2006, s. 10). En viktig skillnad man kan göra mellan olika kulturbegrepp, påpekar Sparrman (2006), är vad kultur *är* (materiell) och vad kultur *gör* (immateriell).

Andersson, Persson och Thavenius (1999) diskuterar främst den kultur som skolan förmedlar men berör också centrala begrepp som kultur, kulturell identitet och kulturella värderingar. *Skolan och de kulturella förändringarna* (1999) har vi i första hand läst och använt oss av för att få en bredd av kulturbegreppet. Wellros (1998) skriver om språkets roll i socialisationsprocessen där kultur och identitet skapas. Även hon använder begrepp som kultur, kulturella värderingar, normer och identitet.

2.3.1 Visuell kultur

Då kulturbegreppet är så mångfacetterat och innefattar allt som är skapat av människan, så anser vi att Sparrmans bok hjälper oss att avgränsa kulturbegreppet. Visuell kultur innebär olika sätt att se på världen och att det seendet är kontextuellt. Människan ser och tolkar saker och ting på skilda sätt beroende på i vilket samhälle och kultur människan lever i. Dagens samhälle är präglad av bilder som vi möter i vår vardag via tv, reklam, tidning, fotografier, böcker och så vidare. De bilder som vi ser och möts av påverkar, både medvetet och undermedvetet, vårt sätt att tänka och se på vår omvärld. I våra intervjuer utgår vi ifrån barnlitteratur där bokens bilder utgör en stor del av berättandet. Därför har vi valt att fokusera oss på bildens påverkan inom den visuella kulturen.

En viktig ståndpunkt, enligt Sparrman (2006), då det gäller bilders makt är att det är situationen och människors erfarenheter som ger bilderna dess värde och mening. Bildens makt är med andra ord något som skapas av individen. Människan äger sin egen tolkning.

2.4 Barnbokslitteratur

Då vårt metodval har varit att genomföra samtalsintervjuer utifrån en skönlitterär barnbok anser vi att det är relevant att diskutera vanligt förekommande genusnormer i skönlitteratur i förskolan och skolan. Vi kommer främst diskutera detta utifrån Lena Kåreland (red.) (2005). Vi kommer därefter att redogöra för bilderbokens personskildring och slutligen beskriva de två böckerna om Ellis som vi har läst under våra samtalsintervjuer.

Lena Kårelands (red.) bok *Modig och stark- eller ligga lågt* (2005), handlar om skönlitteratur och genus i förskola och skola. Vi har främst inriktat oss på de kapitel som rör litteraturen i förskolan (del 1), då vårt största upptagningsområde har varit denna verksamhet. Kårelands syfte med boken är att belysa och synliggöra samhällets genusordning genom litteraturen, och som vi tidigare har beskrivit är det manliga genrelt överordnat det kvinnliga (2005). Hon menar på att denna ordning tidigt får fäste hos barn då media, litteratur, video med mera, har

en stark påverkan, och utgör en stor del av barn och ungdomars fritid. Kåreland (2005) menar dock på att de speglingar som sker av ett samhälle i skönlitteratur, behöver nödvändigtvis inte återge människors genrella uppfattningar om verkligheten vid olika epoker. Däremot menar Kåreland att det är möjligt att observera hur kön och genus konstrueras i skönlitteratur. Hon har i sin forskning undersökt barnlitteratur och analyserat vilka genusmönster som förekommer. Hon har till exempel jämfört fyra välkända och prisbelönta barnböcker, Benny och Malla, med både likheter och skillnader. De båda handlar om förmänskligande grisar och deras vardag. Studien visade att skillnaderna låg i grisarnas beteende och "...är klart beroende av deras könstillhörighet" (Kåreland, 2005, s. 19). Benny var självgående och initiativtagande, visade en fientlighet mot vuxna samtidigt som vuxna visade en fientlighet mot Benny, "tjuvpojke", hans känslor är kontrollerade samt att hans maskulinitet grundar sig i att vara annorlunda gentemot det kvinnliga (Kåreland, 2005). Davies (2003) diskuterar att en del av genusifiering är att positionera sig som *inte det andra*, vilket Benny kan gestalta då han tar avstånd från det kvinnliga. Medan Bennys självkänsla kommer i hans initiativtagande, sker Mallas uppbyggnad av självkänsla i uppdrag, hon har nära relation till sina känslor och får även bekräftelse för dessa. Hennes känsloregister är betydligt mer utbrett än Bennys, då hon visar bland annat sorg, glädje, stolthet, frustration och så vidare. Malla får i större del en mer omsorgsfull och omhändertagande roll. Dessa böcker representerar givetvis inte all barnlitteratur, utan symboliserar samt karaktäriserar en normativ roll av flickor och pojkars genusroller. Böckerna om Ellis är ett exempel på litteratur där författaren frångår dessa normer.

2.4.1 Bilderbokens personskildring

Bilderboken är en konstform som använder sig av två kommunikationsnivåer, den visuella och den verbala (Nikolajeva, 2000). Nikolajeva beskriver bilderboken som ett syntetiskt medium där mottagaren själv måste konstruera den generella betydelsen av de två kommunikationsnivåerna.

I bilderböcker används olika berättartekniska grepp för att beskriva för läsaren vem personen är. Att beskriva personer genom yttre attribut, såsom utseende, kläder och kroppsspråk, menar Nikolajeva (2000) är både det enklaste och vanligaste för personskildringen. Personer i böcker kan också karakteriseras genom sina handlingar och reaktioner som de får från dessa handlingar. Nikolajeva (2000) menar dock att denna typ av karaktärisering kräver mer av läsaren, då läsaren själv måste dra egna slutsatser samt kunna se och förstå konsekvenser av personernas handlingar. En ytterligare dimension av personskildringen är dialogen, som oftast kommer direkt från personerna. Sedan, menar Nikolajeva (2000), är det upp till läsaren att kliva in i personernas inre värld, att gå in i deras tankar och känslor, för att skapa sig ett eget porträtt av personerna i boken. Läsaren kan också göra inferenser utifrån sina egna erfarenheter, både från andra böcker och från sin egen verklighet.

I böckerna *Ellis kommer bort* och *Ellis går till doktor* som är skrivna av Siri Reuterstrand (2007) skildras personerna både genom den yttre beskrivningen via bilder och genom sina handlingar.

2.4.2 *Ellis kommer bort*

I boken *Ellis kommer bort* är Ellis ute och handlar med sin pappa. Ellis är klädd i vitt linne med gröna prickar, en blå jacka, rödrandiga strumpbyxor, blåa stövlar och en rödrandig mössa. Vilket kön Ellis har framkommer inte i böckerna, utan det är upp till läsaren själv att avgöra det om så önskas. Ellis har hår som varken kan beskrivas som långt eller kort och vid sin sida har Ellis en apa som heter Ballowits. I affären vill Ellis pappa prova kläder och Ellis måste sitta och vänta utanför, men när det blir långtråkigt så lockar de nyinköpta stövlarna så

mycket att Ellis måste prova dem och helt plötsligt har Ellis tappat bort sig i affären. Ellis blir rädd och alla människor i affären tycks ha så bråttom. Först träffar Ellis på en arg tant, då Ellis av misstag råkar riva ner en flaska, men sedan får Ellis hjälp av en kvinna som återförenar Ellis med sin pappa.

2.4.3 Ellis går till doktorn

I boken *Ellis går till doktorn* beskrivs Ellis som en person som i vanliga fall har mycket spring i benen, men inte nu när Ellis är sjuk. När Ellis har varit sjuk i några dagar, och när varken Ellis, mamma eller pappa kan sova, så tycker Ellis pappa att det får vara nog och tar med sig Ellis till doktorn.

I boken är doktorn en kvinna, men vi har medvetet valt att göra doktorn könsneutral då endast hennes händer samt klädsel (vit rock, vita byxor, gröna strumpor och vita tofflor) är synliga. Detta har vi gjort genom att ersätta orden tant och hon till doktorn. Vi anser att det är mer intressant att ta reda på barnens egna föreställningar och erfarenheter av doktorer, vilket vi tror kan spegla deras tankar kring vilket kön de tror att doktorn har.

Hos doktorn blir Ellis både petad i näsan med en bomullspinne och stucken i fingret. Ellis tycker att doktorn är jobbig, men vill visa sig modig inför Ballowits som också har fått ett stick i fingret. På hemvägen köper Ellis pappa medicin som Ellis duktigt äter, trots att den inte smakar gott. Nu kan äntligen alla i familjen sova.

2.4.4 Slutsatser

I båda böckerna om Ellis är det pappan som är aktiv i de vardagliga situationerna. Ellis mamma förekommer i en av böckerna och ligger i sängen båda gångerna hon nämns. I böckerna upplevs personerna som icke stereotypa då normativa genusroller inte förekommer vare sig när det gäller omsorgssituationer, sysslor, yrken, utseende eller färg på kläderna. Ellis beskrivs både som aktiv, rädd, modig och duktig. Dessa adjektiv går att tillskriva flickors och pojkars stereotypa genusroller (Svaleryd, 2006), men då Ellis är könsneutral visar Ellis ett perspektiv där en individ kan inneha alla dessa egenskaper utan att könet ses som begränsat. För att se en bild på Ellis och doktorn, se bilaga 3.

2.5 Vårt examensarbets relevans i relation till tidigare forskning

Utifrån den tidigare forskning och litteratur som vi har redogjort för i detta kapitel anser vi att vårt examensarbete har tagit en infallsvinkel som vi tidigare inte har uppmärksammat. Både Fagrell (2000) och Davies (2003) har gjort liknande studier, men Fagrell (2000) har i sina intervjuer utgått från bilder och tagit ett kroppsligt perspektiv medan Davies (2003) har läst feministiska sagor för barn. Vårt val av metod, det vill säga att läsa två böcker om en könsneutral karaktär för barn, var initierad i oss redan innan vi fann denna litteratur och vi har således inte blivit påverkade av dessa forskare. Det har dock varit till stor fördel för oss att läsa denna litteratur för att kunna jämföra hur de har analyserat och tolkat sin empiri samt gett oss nya infallsvinklar i vår egen tolkning av vår empiri.

3. Metod och empiri

I följande kapitel kommer vi att redovisa för vårt metodval, val av intervjufrågor samt beskriva vår urvalsgrupp. Vi kommer därefter att presentera tillvägagångssätt, etiska ställningstaganden och kritik av metod och källor. Vi kommer att avsluta kapitlet med att beskriva hur vi har bearbetat vår empiri.

3.1 Kvalitativ undersökning

Att undersöka barns föreställningar om genus är vårt syfte med detta examensarbete och har sedan länge varit en intressefråga för oss. Vi anser att detta syfte inte kommer till sin rätt i en kvantitativ undersökning där enkäter med givna ramar oftast är tillvägagångssättet (Esaiasson m.fl., 2009). Därför har vi valt att genomföra samtalsintervjuer i grupp med respondentkaraktär, där möjligheten ges att ställa följdfrågor beroende på vilka svar som ges vid intervjutillfället. Samtalsintervjuer med respondentkaraktär, menar Esaiasson m.fl. (2009) är adekvat då forskare vill komma åt människors uppfattningar eller föreställningar om olika saker. I samtalsintervjuerna med barnen har vi som ett metodiskt grepp valt att föra samtal utifrån barnbokscharaktären Ellis. Det kan vid intervjutillfället vara lättare för barn att reflektera kring en gemensam upplevelse eller erfarenhet än att reflektera över olika begrepp som kan vara tagna ur sitt sammanhang (Doverborg & Pramling Samuelsson, 2007). Genom att läsa böckerna om Ellis skapar vi en möjlighet för barnen att reflektera utifrån en gemensam upplevelse där intervjufrågorna först tar sin utgångspunkt utifrån denna situation.

Esaiasson m.fl. (2009) beskriver två olika sätt att tolka en kvalitativ undersökning, systematisk samt kritisk granskning. Vårt val är att tolka våra samtalsintervjuer utifrån ett systematiskt synsätt där syftet är att beskriva barnens uttryckliga föreställningar om genus och Ellis samt att klassificera och logiskt ordna, vilket innebär att kategorisera tankeinnehållet i intervjuerna (Esaiasson m.fl., 2009). Det finns, som med varje metod, fördelar och nackdelar. Fördelarna är möjligheten till följdfrågor och utvidgade svar samt att textanalysen av intervjuerna bidrar till att "... det eftersökta innehållet ligger dolt under ytan och endast kan tas fram genom intensiv läsning av texten" (Esaiasson m.fl., 2009, s. 237). Relationen mellan en intervjuare och respondenterna kan också bidra till att personerna i fråga känner större tillit och därför vågar ge mer "ärliga" och utförligare svar. Men det är också relationen som är en av nackdelarna. Intervjuerna är bundna till det specifika tillfället då den utförs och dess aktörer, vilket gör att de är svåra att verifiera av annan forskare och resultatet kan bli svårt att generalisera. Tolkningen av intervjun är också beroende av vår förförståelse, attityd och utgångspunkt (Stukát, 2005). Dock anser vi att fördelarna är av större vikt än nackdelarna. Vår utgångspunkt kring intervjuerna har varit Esaiasson m.fl. *Metodpraktikan* (2009), emellertid var vår känsla att den är mer inriktad mot vuxenintervjuer, därför har vi kompletterat vår kunskapsbas med Doverborg och Pramling Samuelssons bok *Att förstå barns tankar- Metodik för barnintervjuer* (2007).

3.2 Val av intervjufrågor

Vi har i vår intervjuformulering strukturerat intervjun i tre olika delar; Ellis, familj och populärkultur. Det finns ingen del som är viktigare än någon annan, utan vi har endast använd denna strukturering då vi vill att intervjun skall ta sin utgångspunkt utifrån en gemensam erfarenhet (Ellis). Fagrell (2000) beskriver tre olika processer: en strukturell, en symbolisk och en normativ och undersöker hur dessa samverkar med varandra då barnen genusifierar sin omvärld. Genusifiering innebär att vi kodar vad som är kvinnligt och manligt i egenskaper, färger, utseende, arbetsplatser och så vidare (Fagrell, 2000). Vi har strävat efter att skapa intervjufrågor som berör dessa tre olika processer. Vi har utformat frågor som är delvis baserat på innehållet i de två böckerna om Ellis, *Ellis går till doktorn* och *Ellis kommer bort*. För att se samtliga frågor, se bilaga 1.

3.2.1 Frågeformulering

Vår tanke med samtalsintervjuerna var att undvika att komma till intervjutillfället med ett färdigt frågemanus, då vi ville att barnens tankar och funderingar skulle få styra intervjun samt att dessa tankar och funderingar skulle skapa nya frågor som vi omöjligt skulle kunna veta på förhand. Därför valde vi att endast skriva några centrala huvudfrågor som en grund för intervjutillfällena och sedan ställa följdfrågorna utifrån barnens tankar och svar vid intervjutillfället.

3.2.2 Ellis

Under denna del har vi skapat frågor som grundar sig i innehållet av böckerna om *Ellis kommer bort* samt *Ellis går till doktorn*. Vi har formulerat frågor som berör kön, kläder, yrkesroller och omsorgssituationer.

3.2.3 Familj

Under denna rubrik har vi skapat frågor som berör andra omsorgssituationer som inte förekommer i böckerna om Ellis, såsom städning, matlagning och vård av barn (VAB). Vi vill undersöka hur barnens familjesituationer kan se ut, exempelvis om de har syskon. Syftet med detta är att se vilka genusroller som kan yttra sig i hemmet, då vi tror att detta kan vara en viktig beståndsdel av barnens genusidentifiering. Vi vill inte värdera eller generalisera denna information då vi är medvetna om att barnens svar är kontextuella, det vill säga att de är bundna till intervjusammanhanget samt att det kan finnas överenskommelser familjemedlemmar emellan som inte framkommer i barnens svar. Det kan också vara så att barnen exempelvis bara bor med en förälder och därför svarar att den ena föräldrar gör alla sysslor. Dessa frågor är endast medverkande då vi vill undersöka hur barns uppfattningar och tolkningar av familjens genusroller kan påverka barns föreställningar om genus.

3.2.4 Populärkultur

Då våra intervjuer tar sin utgångspunkt utifrån barnlitteratur vill vi också undersöka vilken populärkultur som barnen omger sig med. Vi har skapat frågor som berör deras egna vanor kring datorspel, tv-program och litteratur. Dessa mediala artefakter representerar den symboliska processen av genusifiering (Fagrell, 2000). Vi tror att den populärkultur som barn omger sig med kan spegla barnens egen könsidentitet genom att barn väljer figurer och personer utifrån vad de vill identifiera sig med.

3.2.5 Värderingsövning

Vi har utöver intervjufrågorna också skapat en värderingsövning som skall ses som ett komplement till intervjufrågorna. Syftet med denna värderingsövning är att vi vill synliggöra barns spontana reaktioner på olika verb, substantiv och adjektiv. Vi har valt att använda oss av ord som vi anser är tillskrivna normativa genusroller för både pojkar och flickor samt att de ord som vi har valt att använda oss av ofta förekommer i barnens vardag, både i den verbala och visuella kommunikationen samt i fysiska föremål. Tanken är att barnen skall välja det kön som de förknippar de olika orden med, men det går också att svara både och. För att se samtliga ord i värderingsövningen, se bilaga 2.

3.3 Urval

Vi har intervjuat 30 barn i åldrarna fem till nio år i Göteborgs kommun. Vi har valt att genomföra gruppintervjuer i tre olika stadsdelar för att få en sociokulturell spridning, då vår teoretiska utgångspunkt är att den sociokulturella omgivningen är av betydelse för barns utveckling och lärande (Säljö, 2000). Vi har genomfört sammanlagt nio gruppintervjuer, tre stycken i tre olika stadsdelar. Könsfördelningen har varit 17 flickor och 13 pojkar. Stadsdelarna har vi valt att kalla för Centrum, Förort och Villaområde. Vår intention var från

början att se om det framkom några skillnader mellan de olika stadsdelarna, men under vår process valde vi att inte göra detta då vi inte hade tillräckligt med empiri för att göra någon jämförelse. Dock har vi ändå valt att behålla benämningarna på de olika stadsdelarna.

3.3.1 Centrum

Förskolan som har medverkat i studien har en åldersintegrerad avdelning med barn mellan åldrarna ett till fem.

Förskoleklassen ingår i en avdelning där de är integrerade tillsammans med elever som går i årskurs ett och två. Skolan har elever mellan förskoleklass upp till årskurs sex.

3.3.2 Villaområde

Förskolan som har medverkat har fyra avdelningar, två för äldre barn och två för yngre barn.

Fritidshemmet tillhör en grundskola. På skolan går det elever från förskoleklass till årskurs fem.

3.3.3 Förort

Förskolorna som har medverkat har två respektive tre avdelningar. De avdelningar som har medverkat har båda barn mellan tre till fem år.

3.3.4 Urvalsprocess

Vår ursprungliga tanke var att genomföra sammanlagt sex gruppintervjuer i de tre olika stadsdelarna. Två i varje stadsdel, varav en i förskolan och en i grundskolan. Detta skulle resultera i en urvalsgrupp på 24 barn, det vill säga åtta barn från varje stadsdel. Esaiasson m.fl. (2009) menar att med ett väl genomtänkt urval kan det räcka att intervjua omkring tio personer i varje grupp, och därför var vår ambition att intervjua minst 24 barn.

Vi kontaktade förskolor och grundskolor först och främst via e-mail, men i några fall hade vi telefonkontakt. I stadsdelen Förort kontaktade vi tre F-5 grundskolor och två förskolor. Ingen av grundskolorna ville medverka. I stadsdelen Centrum kontaktade vi en F-5 grundskola och en förskola. Båda tackade ja till att delta. I stadsdelen Villaområde kontaktade vi två F-5 grundskolor och en förskola. Ingen av grundskollärarna svarade till en början, trots upprepade mail. Då vi istället kontaktade tio stycken fritidspedagoger, fick vi svar från en. Förskolan samt fritidshemmet tackade ja till att delta.

3.4 Tillvägagångssätt

Som vi tidigare har beskrivit under rubriken kvalitativ undersökning så har vi främst använt oss av Doverborg och Pramling Samuelssons (2007) metodikbok om barnintervjuer som ett praktiskt underlag, samt använt oss av Metodpraktikans kapitel om samtalsintervjuer (2009) som en teoretisk grund.

Vi har genomfört gruppintervjuer med barn i åldrarna fem till nio år. Varje respondentgrupp har bestått av tre till fyra barn. Utifrån Doverborg och Pramling Samuelsson (2007), Dysthe (2003) och Säljö (2000) valde vi att utföra gruppintervjuer, då vårt syfte var att ta reda på barns tankar och föreställningar kring genus. Doverborg och Pramling Samuelsson (2007) menar på att en gruppintervju är att föredra när syftet med intervjun är att synliggöra hur barn tillsammans tänker och tolkar ett fenomen. Säljö (2000) och Dyste (2003) beskriver vikten av att använda sig av samtal och interaktion då människan vill tolka och förstå, språket används som en medierande artefakt. Doverborg och Pramling Samuelsson menar vidare på att vid en gruppintervju så framkommer barns olika svar, vilket leder till att dessa svar ger upphov till nya tankar och funderingar (2007). Denna kommunikativa process kan liknas vid vad det inom det sociokulturella perspektivet kallar för distribuerat lärande, varje barn

fungerar som en del av en helhet och bidrar till ett gemensamt lärande (Dysthe, 2003). I läroplanen för förskolan står det att barn söker och erövrar kunskap bland annat genom socialt samspel där barn får iaktta, samtala och reflektera (Lpfö 98). Det som måste tas i beaktande vid en gruppintervju är sammansättningen av respondenter, då olika barn har olika roller inom gruppen (Doverborg & Pramling Samuelsson, 2007). Detta var en svårighet för oss att ha i beaktande, då vi inte kunde påverka vilka barn som skulle delta i undersökningen och vår brist på kännedom om barnen. Gruppsammansättningen blev därmed slumpmässig.

Att planera praktiska arrangemang menar Doverborg och Pramling Samuelsson (2007) är betydelsefullt för intervjuens kvalitet. Att välja rum, tid och att vara väl bekant med de mediala artefakterna är av stort vikt. Både tid och rum hade vi föga lite att säga till om, då vi fick anpassa oss efter de olika verksamheternas planering och utrymme. I förskolorna var det lättare att få sitta i ett avskilt rum som var anpassat för barnen (matta på golvet och större rumsutrymme) och där ingen annan person passerade. I skolorna fick vi erfara mer distraktion än i förskolorna vid intervjutillfällena. Vid ett intervjutillfälle fick vi sitta i ett kontor vilket medförde att en lärare behövde hämta material. Det finns en risk att respondenterna kan bli distraherade och bli störda i den rådande stämningen (Doverborg & Pramling Samuelsson, 2007). Vårt intryck var ändå att detta inte påverkade eleverna något nämnvärt. Diktafonen vi använde som en medial artefakt var vi väl bekanta med, då vi tidigare i utbildningen använt oss utav en sådan.

Första delen av intervjun bestod av att vi förklarade för barnen varför vi var där samt vad vi skulle göra med intervjuerna efteråt. Vi var noga med att också berätta att samtalen skulle spelas in. Därefter hade vi högläsning av de två Ellisböckerna som vi har valt som underlag för intervjuerna, *Ellis kommer bort* samt *Ellis går till doktorn*. Vi turades om att läsa böckerna samt att ha huvudansvaret för intervjufrågorna, anledningen till detta var att vi ville skapa en jämn fördelning av ansvar oss emellan. Att skapa en situation där samtalet om genus blir autentiskt fann vi komplext då det lätt kan bli en dekontextualiserad situation för barnen där frågorna ställs utan ett sammanhang. Genom att läsa böckerna om Ellis försökte vi skapa en kontext där frågorna berörde innehållet i böckerna samt kändes meningsfulla för barnen att diskutera (Säljö, 2000 & Doverborg & Pramling Samuelsson, 2007). När vi sedan skulle börja samtalsintervjuerna, startade vi med en fråga för att skapa möjligheten till flera olika följdfrågor samt med en koppling till den skönlitteratur vi precis läst: *Vilket kön tror ni Ellis hade?* Frågan bidrar till en återkoppling och konkretisering av det komplexa område vi valt att undersöka samt öppnar upp för diskussion då den är en så kallad öppen fråga. Barnen kan varken svara jakande eller nekande, utan måste ta ett ställningstagande (flicka, pojke eller jag vet inte). Följdfrågan valde vi att formulera: *Hur tänker du då?* Doverborg och Pramling Samuelsson (2007) menar på att detta begrepp *hur*, gör att intervjun får en mer samtalskaraktär än ett förhör. Vilket bidrar till att barn känner större lust att berätta om sina uppfattningar, erfarenheter och tankar.

Vi har som vi tidigare beskrivit medvetet gjort doktorn könsneutral i *Ellis går till doktorn*. Detta gjorde då vi också ville undersöka barns uppfattningar kring genus av en yrkesroll. När frågan uppkom i intervjutillfällena: *Vilket kön tror du att doktorn hade?*, valde vi att återkoppla till böckerna och använda oss utav de bilder som fanns av doktorn (inget ansikte syntes). Att använda sig av bilder ger barnen möjligheten att "... berätta vad som händer på bilden eller använda den för att associera till något i sin egen erfarenhetsvärld" (Doverborg & Pramling Samuelsson, 2007, s. 36). Intervjuerna fortskrider därefter utifrån den riktning barnen tagit samt följt av de frågor vi skapat kring familj och populärkultur.

Som avslutande del av intervjuerna hade vi utformat en värderingsövning där barnen skulle definiera ord som typiskt pojke, flicka eller både och. Syftet med denna övning var att den skulle agera som ett komplement till intervjun och för att se om de svar som givits tidigare kunde spegla sig i de olika ord vi valt ut. Då barnens ålder, koncentration och förståelse varierade något, fick vi anpassa övningen till den grupp som var framför oss. Vid några tillfällen uppgav vi alla ord, vid ett annat tillfälle två från varje satsdel och så vidare. I och med denna variation har vi tagit beslutet att inte redovisa barnens svar i resultatet, då vi anser att övningen inte kan ses som ett tillförlitligt underlag.

3.5 Etiskt ställningstagande

3.5.1 Tillståndsbrev

Vid forskning och undersökningar på barn under femton år, krävs vårdnadshavares medgivande om barnets deltagande. Utifrån Vetenskapsrådets riktlinjer samt den mall som sociologen vid Göteborgs Universitet publicerat, har vi utformat ett brev som vi har skickat ut till varje verksamhet som tackat ja till att delta i vårt examensarbete. Detta tillståndsbrev beskriver en presentation av oss, syfte, tid, tillvägagångssätt och tydligt beskrivet kring rättigheten att kunna avbryta deltagandet tills den dag då arbetet publiceras. Försäkran om att varje respondent lovas anonymitet är också en viktig del av tillståndsbrevet. Varje namn som nämns i detta arbete är således fingerat. Även stadsdelarna har vi anonymiserat.

3.5.2 Inspelning av material

Vid varje intervjutillfälle har vi använt oss av en diktafon som gjort det möjligt för oss att spela in intervjuerna och lagra dessa för att kunna analysera och reflektera över vår empiri. Enligt Vetenskapsrådet samt Europarådet ska varje barn informeras om detta och att materialet kommer att raderas efter bearbetning. Detta är naturligtvis något som vi har agerat efter. Barnen har också blivit informerade om deras rätt att säga *pass* utifall de inte vill svara på någon fråga samt att de inte måste medverka om de så önskar att dra sig ur från undersökningen (Stukát, 2005).

3.6 Kritik av metod och källor

3.6.1 Könsfördelning

Då vi skriver ett examensarbete om genus kändes det som en självklarhet att vår ambition skulle vara att intervjua lika många flickor som pojkar. Detta visade sig under processens gång bli svårare än vad vi hade tänkt, då vi var begränsade till att intervjua de barn som hade fått tillstånd av sina vårdnadshavare att delta i vårt examensarbete. Vi har sammanlagt skickat ut cirka 65 tillståndsbrev till alla verksamheter som deltar i vårt examensarbete och vi har fått tillbaka 34 stycken där vårdnadshavarna har gett sitt barn tillstånd att delta i intervjun. Ytterligare en faktor som begränsade oss i vårt urval var att det vid två tillfällen var pojkar som var sjuka den dagen då vi skulle genomföra våra intervjuer, därav blev könsfördelningen inte procentuellt jämlik. Ett alternativ för att könsfördelningen skulle ha blivit procentuellt jämlik hade varit att minska antalet intervjuade flickor. Vid intervjutillfällena så har de barn som har fått ett godkännande av sina vårdnadshavare att delta i intervjun blivit förberedda av både föräldrar och pedagoger inför vårt besök. Barnen var förväntansfulla inför att få delta i det vi skulle göra och att då neka dem en plats enbart på grund av deras kön kändes inte etiskt rätt.

3.6.2 Åldersfördelning

Vår tanke var att vi skulle genomföra lika många intervjuer i skolan som i förskolan, men detta visade sig under processen gång bli svårt att genomföra i vissa stadsdelar då det var svårt att få tag på grundskolor som ville delta i vårt examensarbete. I och med detta tog vi istället kontakt med fler förskolor för att således få en större urvalsgrupp. Under processens

gång fick vi trots våra motgångar kontakt med ett fritidshem som ville medverka i vårt examensarbete. Vi diskuterade vilka konsekvenser det kunde få för vårt examensarbete om vi enbart skulle använda oss av en urvalsgrupp där eleverna är flera år äldre än de barn som vi har intervjuat i förskolan och förskoleklassen. Då vårt syfte har varit att undersöka barns föreställning om genus så ansåg vi att åldern inte hade någon negativ relevans och valde därför att använda oss av denna urvalsgrupp i vår empiri.

3.6.3 Värderingsövning

Från början var vår ambition att värderingsövningen skulle vara ett komplement utöver intervjufrågorna, dock blev resultatet annorlunda. Vi upplevde att övningen var för abstrakt för många av barnen och då vissa intervjuer pågick i över 40 minuter så blev detta moment för mycket. I och med de långa intervjuerna blev det en uppspelt stämning kring övningen. Vår känsla var att barnen inte tog övningen på allvar och att de inte kunde argumentera för sina val. Vi menar inte att lägga skulden på barnen, utan övningen var en chansning från vår sida och som vi tidigare har skrivit blev övningen något abstrakt.

3.6.4 Källkritik

Vi är medvetna om att den litteratur och tidigare forskning om genus som vi har använt oss av i vår teoriansknytning och litteraturgenomgång, är gjord av enbart kvinnliga forskare och författare. Vi är också medvetna om att forskningen *hade* kunnat ta ett annat uttryck om den var gjord utifrån ett manligt perspektiv. Dock har det inte varit möjligt för oss att ha ett jämlikt antal manliga och kvinnliga forskare, då den tidigare forskning och litteratur som har varit relevant för oss har varit skriven av kvinnor. I vårt kunskapssökande så har vi försökt att hitta litteratur om genus som är gjord av män och det vi fann var Ingmar Gens bok *Från vaggan till identitet: hur flickor blir kvinnor och pojkar blir män* [...] (2002). Vi ställde oss kritiskt mot detta litterära verk då Gens inte använde sig av några referenser och vi ansåg på grund av detta att denna bok inte förhöll sig vetenskapligt.

3.7 Bearbetning av empiri och tillvägagångssätt i analysarbetet

Efter varje gruppintervju har vi transkriberat vårt insamlade material med hjälp av vår diktafon. Vi har i mån av ljudkvalitet transkriberat hela intervjuerna utan avgränsningar. Det har stundtals varit svårt att uppfatta vissa ord och meningar, då barnen antingen har pratat samtidigt, överröstat med skratt eller mumlat. Transkriberingarna har gett oss möjligheten att kunna återkoppla och synliggöra sådant som inte framkom vid det givna intervjutillfället. Vi har läst vår insamlade empiri analytiskt för att kunna tolka och förstå det som barnen har gett uttryck för. Vi kommer i vår resultatdel redovisa för varje stadsdel och verksamhet för sig.

4. Resultat

Vi kommer i vår resultatredovisning redogöra för innehållet av våra genomförda samtalsintervjuer. Vi har valt att kategorisera vår empiri utifrån följande kategorier; *Vilket kön tror ni att Ellis har?*, *Kläder*, *Vilket kön tror ni att doktorn har?*, *Familj* och *Populärkultur*.

Vi har också valt att presentera varje stadsdel för sig och redogöra för resultaten från varje verksamhet enskilt. Vi har anonymiserat våra respondenter och har gett dem namn som symboliserar den stadsdel de kommer från, C för centrum, V för villaområde och F för förort.

4.1 Centrum

I centrum har vi gjort tre gruppintervjuer, varav en i förskolan och två i en förskoleklass. Sammanlagt är det nio barn som har medverkat i åldrarna 5-6 år. Könsfördelning föll sig på sju flickor samt två pojkar.

4.1.1 Intervju förskola

Vi har intervjuat tre flickor och vi har valt att kalla de för Catrin, Cecilia och Carin. Flickorna är alla fem år fyllda.

Vilket kön tror ni att Ellis har?

Alla tre flickor var bekanta med figuren Ellis, då de tidigare läst en annan bok om Ellis. En av flickornas uppfattning om Ellis kön visade sig innan vi hann ställa frågan. Under högläsningen av *Ellis kommer bort* avbröt Cecilia läsningen och sa: "Hon fick ju inte gå nånstans". Genom detta uttalande uttryckte Cecilia spontant sin könsföreställning kring Ellis. När vi sedan frågade vilket kön de trodde att Ellis hade visste de inte vad ordet kön betydde. När vi ställde om frågan, att det är om man är pojke eller flicka, svarade alla tre: "Flicka". De fysiska attributen låg till grund för deras föreställning. De motiverade sitt ställningstagande med att Ellis hade långt hår, samt att Ellis bar strumpbyxor. De särskiljde mellan att strumpbyxor användes av flickor och långkalsonger av pojkar.

Kläder

Vid frågan om det fanns andra kläder (än strumpbyxor och långkalsonger) som bara flickor, respektive pojkar kunde ha, gav de svaret att kjol är ett plagg som enbart kan användas av flickor. Men vid lite eftertanke och följdfrågan, om pojkar inte kan ha kjol, svarar Cecilia. "Dom kan ju, men det är inte så himla vanligt". Cecilia var också medveten om att det sett annorlunda ut historiskt sätt, att pojkar förr i tiden bar kjol. När vi frågade om det fanns kläder som bara pojkar kan ha, uppstod det en diskussion flickorna emellan. Carin menade på att jeans bara kan användas av pojkar, medan Cecilia och Catrin påpekade att de själva och deras mammor använder jeans.

Vilket kön tror ni att doktorn har?

Alla tre flickor var ense om att de trodde att doktorn var en kvinna, men kunde inte uttrycka varför de ansåg detta. Cecilia sa: "Alltså, eh, jag vet inte? Jag bara tror det".

Familj

Alla barnen har syskon, dock bor inte alla tillsammans med dem. På våra frågor kring de olika familjerollerna var svaren varierande. Det vi kunde urskilja var att det inte framkom några givna roller i hemmet, då det ibland var deras mammor som till exempel var hemma med sjuka barn och ibland var det deras pappor.

Populärkultur

På fritiden spelade alla flickorna datorspel och Bolibompas hemsida var den gemensamma nämnaren för vilka spel de spelade. Cecilia sa också att hon brukade spela på Radioapans hemsida. Deras favoritprogram på tv var Madicken, Alla vi barn i Bullerbyn och ett program om superhjältar. Carin förstod inte frågan, märkte vi i efterhand, och när Catrin hjälpte henne och visade frågan igen så svarade hon, efter mycket hjälp av de andra, Minimello. Detta är ett exempel på hur ett distribuerat lärande gestaltades under intervjusituationen (Dysthe, 2003). Några av flickornas favoritböcker var Bamse, Ellis är sjuk, en bok som Catrin gjort själv och som handlade om Madicken.

4.1.2 Intervju förskoleklass

Vi har intervjuat sex barn sammanlagt, i två grupper om tre. I den första gruppen var det två flickor och en pojke, likaså i den andra. Vi har valt att kalla barnen för Cilla, Christoffer, Chloe, Carl, Cassandra och Carola. Alla barnen är sex år fyllda.

Vilket kön tror ni att Ellis har?

Även i dessa intervjugrupper visste ingen av barnen vad ordet kön betydde, dock var dessa barnen inte överens om vilket kön de tyckte Ellis var. I likhet med första intervjun baserade de sina föreställningar efter de fysiska attributen, kläder och hår, men också på Ellis namn. Några av barnen trodde att Ellis var en pojke, då Ellis inte hade någon klänning på sig och inte heller någon kjol. Dock hade Ellis strumpbyxor på sig, konstaterade dem. Om detta skulle vara ett plagg som bara flickor kan använda framkom inte. Som vi tidigare beskrev så var namnet Ellis en bidragande faktor till att en av flickorna trodde att Ellis var en pojke, då hon kände en annan pojke som hette Elis. Dessa namnen tyckte hon var väldigt lika varandra. Däremot ansåg Chloe att Ellis var ett flicknamn. Carola uttryckte att hon tyckte att Ellis ansikte liknade en pojke på grund av ansiktsformen. När hon konstaterade detta höll de andra med.

Kläder

Även i förskoleklassen klargjorde barnen att klänning och kjol var något de förknippade med flickor. Ett annat klädesplagg som kom på tal angående kläder var baddräkt. Cassandra hade under ett badhusbesök sett en pojke som hade baddräkt. Detta var något hon reagerade på och sa: "Killar brukar ju ha badbyxor, det brukar ju inte tjejer ha". Hon ansåg ändå att pojkar kunde ha baddräkt om de ville. Chloe menade på att i Skottland är det legitimt för män att bära kjol. Som i förra exemplet, då Cassandra visade en medvetenhet kring att det är accepterat för killar att bära baddräkt, så ansåg Chloe att det också var accepterat för killar att bära kjol, men poängterade att det inte var så vanligt. Chloe: "Men killar har oftast inte det. Man ser ju inte killar på stan som har klänning till exempel".

Vilket kön tror ni att doktorn har?

Carl, Carola och Cassandra ansåg att doktorn var en man. De underbyggde sina argument med att doktorer oftast, utifrån deras egna erfarenheter, var av manligt kön. Även här utgick de från yttre attribut och särskiljde en kvinnlig läkare från en manlig då kvinnorna hade en klänning ovanför byxorna. Christoffer, Chloe och Cilla trodde att doktorn var en kvinna. Under Chloes förklaring varför hon trodde att doktorn var en kvinna, avbröt Christoffer med att skrika rakt ut: "Kvinna tror jag också"! Till en början hade de ingen egentligen förklaring varför de trodde att doktorn var en kvinna. Men efter att ha visat en bild ur boken på doktors kläder och händer uppmärksammade Chloe att doktorn skulle ha nagellack (vita naglar), vilket gjorde att de andra övertygades om att doktorn var av kvinnligt kön.

Familj

Majoriteten av barnen hade ett eller flera syskon. Det var svårt att urskilja de olika rollerna i hemmet då det var väldigt varierande svar. Vissa skulle kunna kategoriseras som stereotypa genusroller, andra inte.

Populärkultur

Att spela datorspel var ett vanligt fritidsintresse för barnen i förskoleklassen. Carola sa att hon spelade Nintendo ibland, då det var mycket "kulare" än datorspel. De hade inga direkta favoritspel, men de beskrev två olika spel, ett om en julgran som skulle kläs och ett annat om ballonger som skall prickas av apor. Cartoon network, Bumbibjörnarna, Bolibompa, Mini-Einsteins och Creep school var några av barnens favoritprogram på tv. När vi frågade kring barnens favoritböcker så fick vi mycket olika svar, några av dem var Harry Potter, Monsterakademien, Vitello hittar en pappa, en prinsessbok och tusen andra olika böcker, som en flicka uttryckte det. Chloe berättade att hennes favoritböcker var Lilla Fridolf, Åsa-Nisse och Tintin.

Sammanfattning

Vad förskolan och förskoleklassen hade gemensamt var att de såg till de fysiska attributen då de kategoriserade Ellis som antingen flicka eller pojke. Deras tidigare erfarenheter låg till grund för deras uppfattning kring Ellis, då de tog sig själva som utgångspunkt. Något som var utmärkande för denna stadsdel var att flera av barnen tog ett historiskt och globalt perspektiv i diskussionen kring ifall killar kunde bära klänning eller kjol. Cecilia: "Men på ett ställe, där finns det, alltså förr i tiden då hade killar kjol. Men nu för tiden är det bara flickor". I stora drag kan vi se att en del av den populärkultur som barnen i centrum erfar har ett pedagogiskt syfte; Radioapan, Bolibompa, och Astrid Lindgren med sina sensmoraler (utanförskap, solidaritet, rätt & fel) är några exempel.

Barnen i centrum räckte vanligtvis upp handen för att få ordet om vi inte gick i tur och ordning i berättandet. I centrum var majoriteten av respondenterna flickor, därför upplever vi att flickorna var de som var dominerande i diskussionen.

4.2 Villaområde

I villaområdet har vi genomfört tre intervjuer, två i förskolan och en i en fritidsverksamhet. Sammanlagt är det 11 barn som har medverkat i åldrarna 5-9 år. Kön fördelning föll sig på fem flickor samt sex pojkar.

4.2.1 Intervju förskola

Vi har intervjuat sammanlagt sju stycken barn i förskolan och vi har valt att dela upp barnen i två grupper. I den första gruppen var det två pojkar och en flicka och i den andra gruppen var två pojkar och två flickor. Vi har valt att kalla dem för Vilde, Veronica, Valentino, Viktor, Valdemar, Vera och Viktoria.

Vilket kön tror ni att Ellis här?

Bland dessa sju var det endast Valentino som var bekant med Ellis sedan tidigare. Både Valentino och Valdemar uttryckte Ellis kön under läsningen, då de kommenterade bilderna genom att säga: "Hon". Samtliga sju barn trodde att Ellis var en flicka. Några kunde argumentera för det, andra svarade: "Jag vet inte". De argument vi fick var att Ellis namn lät som en flickas, "för det ser ut så" och att Ellis bär ett linne.

Kläder

Vid frågorna om stereotypa kläder så gav barnen få svar. Till en början svarade de "nej" och "jag vet inte". Men vid lite eftertanke sa Viktor att kalsonger är ett plagg som bara pojkar kan ha. I likhet med centrum gavs också kjol och klänning som svar på kläder som endast flickor kunde använda, men de poängterade att pojkar kunde använda dessa plagg "om de ville" men Valdemar menade att: "Nä det kan pojkar med ha".

Vilket kön tror ni att doktorn har?

Fem av barnen ansåg att doktorn var en man. Valentino och Viktoria såg däremot att doktorn var en kvinna. Skillnaden vi såg i barnens svar var de fysiska attributen kontra normaliteten. I de fysiska attributen räknade barnen in klackskor och konstaterandet att det "bara såg ut så". Med normalitet menar vi att barnen uttryckte att det var mest män som var doktorer. Som Valdemar påpekade att det är mest så det gestaltas i böcker.

Familj

Alla utom ett barn hade ett eller flera syskon. Det framkom av barnen att det var deras mammor som oftast var hemma med dem när de var sjuka. De gav också uttryck för att det var deras mammor som städade mest, men två av barnen uttryckte att deras föräldrar städade tillsammans.

Populärkultur

Alla barnen gav uttryck för att dator- och tv-spel var ett av deras fritidsintressen. Några av deras favoritspel var Bolibompa, Kalle kunskap, och Supermario. Julkalendern, Bolibompa och Rory var några av deras favoritprogram på tv. Barnen gav uttryck för att böcker och tidningar var ett stort intresse och bland favoriterna fanns Pettson och Tomtemaskinen, böcker om rovdjur och dinosaurier, SuperRakel, Tom & Jerry och Bamse.

4.2.2 Intervju fritidshem

Vi har intervjuat fyra stycken barn i fritidshemmet, två pojkar samt två flickor. Vi har valt att kalla dem för Viola, Valter, Vanna och Vincent.

Vilket kön tror ni att Ellis har?

Uppfattningen kring Ellis kön var fördelat på så sätt att Valter och Vincent trodde att Ellis var en flicka. Vanna och Viola däremot trodde att Ellis var en pojke. Vanna argumenterade med att flickor brukar ha långt och killar kort hår. Ellis har på bilderna kort hår ansåg hon. Viola tyckte att namnet Ellis lät som Elvis. Pojkarna menade att Ellis hade kläder som symboliserade feminitet, såsom strumpbyxor och linne. Ellis var också ett namn som liknade en flickas. Vanna funderade också kring att Ellis hade en apa som Ellis lekte med, apan Ballowitz benämns om en *han* i böckerna. Hon menade på att flickor oftast leker för sig och killar för sig, därför borde Ellis var en pojke enligt henne.

Kläder

Barnen hade en teori om att det var mer legitimt för yngre barn än äldre barn att överträda gränserna för vad som skulle vara pojk- samt flickkläder. Vincent: "När barnen är små kan ju killar ha lite tjejkläder och tjejer kan ha lite "killigare" kläder typ shorts". Barnen gjorde också skillnader mellan kläderna då de tyckte att pojkar hade kläder som var en storlek större än deras normala och flickor hade mer åtsittande. Väskor var också något de poängterade som skillnad mellan köns kläder, då ryggsäck förknippades med pojkar och axelremsväska med flickor. Liksom de övriga grupperna uppkom klänning och kjol som svar på om det fanns plagg som bara flickor kunde använda. Vid frågan om det var okej för pojkar att ha det om

dem tyckte att det var fint, fick vi svaret att det var okej att ha det hemma. Viola menade dock på att det skulle vara pinsamt för den personen ifall den hade det utanför hemmet.

Vilket kön tror ni att doktorn har?

Skorna och händerna var som låg till grund för barnens könsuppfattning om doktorn. Alla var överens om att doktorn var en kvinna. Skorna ansåg Vincent var "gammaldagsa" och påminde om ett par som hans mormor hade. Händerna hade smala fingrar och långa naglar vilket också styrkte deras uppfattning. Viola ansåg att kvinnor generellt sätt brukar ha långa naglar och män korta då de biter på naglarna. En annan förklaring Viola hade var att kvinnor, i likhet med personen på bilden, brukade ha långa ben och män korta.

Familj

Alla barnen i denna grupp hade minst ett syskon. Barnen gav uttryck för att det var jämt fördelat i familjen kring omsorgssituationer samt olika sysslor. Vanna menade exempelvis att hennes mamma hade mycket mer att göra på sitt jobb än vad hennes pappa hade, därför var det mer rimligt att hennes pappa tog ledigt för att vara hemma med henne om hon var sjuk.

Populärkultur

Kompisar, Wii, lego och aktiviteter var det barnen nämnde som sina fritidsintressen. Spelsidor på Internet var vanligt förekommande och spela.se, panfu.se samt moviestarplanet.se var de spelsidor som dem berättade om. På spela.se berättade Viola att det fanns en särskild spalt med tjejspel. Dessa tjejspel handlar om smink och kläder. Dock framkom det att de inte brukade välja dessa spel. Pojkarna pratade om spel där ledorden var äventyr, rörelse och vapen. De tv-program som de tittade på var Simpsons, Så mycket bättre, Bert och Cirkus Möller. Favoritböcker hos barnen var bland annat Harry Potter, faktaböcker om djur och rymden samt Bilbos äventyr.

Sammanfattning

Av de elva barnen som vi intervjuade i villaområdet trodde nio stycken att Ellis var en flicka. Även dessa barns argument grundade sig på de fysiska attributen såsom hår och kläder. Gemensamt mellan verksamheterna var synen på vilka plagg som var typiskt för flickor, kjol och klänning. Hos de yngre barnen kunde vi också se här att det fanns ett utbud av populärkultur som hade ett mer pedagogiskt syfte. Eleverna på fritidshemmet gav uttryck för ett intresse för program som är mer riktat mot ungdomar.

Barnen i villaområdet hade en vana att räcka upp handen då de ville säga något i början av intervjuerna, men tenderade till att prata mer fritt ju längre intervjun pågick. Vi kunde se en viss tendens av att manlig dominans då det gäller fördelning av samtalstid samt att det förekom ifrågasättande kommentarer gentemot andra barn, exempelvis Valentino som sa: "Nähä, det har du inte alls!" och Valter som påpekade då Vincent berättade om hans favoritprogram på tv: "Mamma tycker att det är ett skräpprogram".

4.3 Förort

I förorten har vi genomfört tre intervjuer, samtliga i förskoleverksamhet. Intervjuerna är dock uppdelade på två olika förskolor men i samma stadsdel. Sammanlagt är det tio barn som har medverkat i åldern 5 år. Könsfördelning föll sig på fem flickor samt fem pojkar.

4.3.1 Intervju förskola 1

I den första förskolan intervjuade vi sex stycken barn, två pojkar och fyra flickor. Vi har valt att kalla dem för Fiona, Fred, Fanny, Felicia, Frida och Fabian

Vilket kön tror ni att Ellis har?

Vi kunde se att Fiona, Fred och Fanny såg sitt eget kön i Ellis. Innan vi hann ställa vår intervjufråga kring vilket kön de trodde Ellis hade, hade de underläsningen fast slagit Ellis kön; Fred: "Där är *han* sjuk". Fiona och Fanny konstaterade att Ellis hade en fin mössa, fin säng samt ett blommigt linne (men vid en närmare titt såg Fiona att det egentligen var prickar), vilket gjorde att de kategoriserade Ellis som en flicka. Även Freds könsbenämning tog sin grund i Ellis utseende. Ellis hade som Fred sa: "Killhår". Samtidigt ville han inte konstatera att det var för att Ellis hade kort hår och att det enbart skulle vara killar som hade detta.

Felicia, Frida och Fabian visade under sin intervju en komplexitet kring att könsbenämna Ellis. Till en början kunde de inte fastställa ett bestämt kön utan ändrade sig allt eftersom. De diskuterade och argumenterade med varandra om att de trodde att det var *två olika* Ellis på böckernas framsida. Frida: "Vänta, på den boken är det en pojke och på den boken är det en flicka". Frida menade vidare på att hårfärg och längd ser olika ut på framsidorna och det övertygade de andra. Det var svårt att urskilja vilka faktorer som de kopplade till de olika könen då de konstant förändrade sitt fastställande.

Kläder

Genomgående i intervjun med Fred, Fiona och Fanny var att allt som benämndes som fint, var kopplat till flickor. Kläder med Barbietryck var något som enbart flickor kunde klä sig i, och när Fred skulle förklara att magiska kläder var däremot något som bara pojkar kunde använda, synliggjordes *fint-perspektivet*. För om det fanns glitter på de magiska kläderna var det något som flickor kunde ha på sig. Fred: "Eh, om dom har fint glitter på kan dom faktiskt ha det". Även Felicia och Frida redogjorde för skillnaden mellan pojkar och flickors kläder. De menade på att flickor kan använda "pojkkläder", men pojkar kunde inte använda "flickkläder". När vi frågade hur de tänkte då svarade Frida: "För dom tycker inte det är fint, dom vill bara ha coola grejer". Dessa barn gav med andra ord uttryck för att fint kopplas till flickor kontra coolt till pojkar.

Vilket kön tror ni att doktorn har?

Även när vi frågade kring doktors kön räknade barnen in sitt egna kön. Fiona och Fanny ansåg att kläderna, skorna och naglarna var det som avgjorde att doktorn var en kvinna. Men Fred höll inte med. När flickorna satt och övertygade varandra om att kläderna var typiskt feminina, la sig Fred i och menade på att alla doktorer har vita rockar.

Familj

Samtliga barn hade eller skulle få syskon. Vid frågorna kring hushållssysslorna föll majoritetens svar på: "Mamma". Det var vid några frågor som det däremot var både mamma och pappa som utförde dessa sysslor, som matlagning till exempel. Men som Fred beskrev det: "Min mamma bara städar, alltid städar hon och stressar". Det poängterades också att syskonen hade en stor del i hemmet. Fiona till exempel beskrev att hennes systrar brukade passa henne och att de alla hjälpte till då det skulle städas.

Populärkultur

Julkalendern var också något som det pratades mycket om, både julkalendern som program men också som kalender med lucköppning. Action- och Barbiespel samt spelsidor på Internet var det som förekom mest när vi frågade kring om och vilka datorspel de spelade. Uppdelningen var att actionspel spelades av Fred och Fabian beskriv att de gillade spel som innehöll: "Lite svärd och pistoler och sånt", och Barbiespelen av Fiona och Fanny som tyckte om: "Och så lite fina tjejer och sånt". Barbie, knacka på och fina böcker var också

förekommande inom ramen för flickornas favoritböcker. De tv-program som de tyckte om att kolla på var bland annat: Bolibompa, Disney Channel, Simpsons, Hannah Montana, Fångad, Julkalendern och Idol.

4.3.2 Intervju förskola 2

I den andra förskolan intervjuade vi fyra stycken barn, tre pojkar och en flicka. Vi har valt att kalla dem för Fabio, Florentino, Fingal och Fia.

Vilket kön tror ni att Ellis har?

Florentino avbröt läsningen flera gånger och talade om Ellis som en han, dock menade han att Ellis var en flicka när vi frågade. Även Fingal trodde att det var en flicka, men gav aldrig någon förklaring varför. Fia och Fabio menade att Ellis var en pojke eftersom Ellis hade kort hår och flickor har "stora" (stort hår). Florentino trodde också att Ellis var en pojke för att det hördes på rösten.

I de tidigare intervjugrupperna har barnen pratat om Ellis kläder i relation till Ellis kön. I denna grupp pratade de enbart om Ellis kläder utifrån att det var konstigt att Ellis bara hade ett linne på sig och ingen jacka, men de kopplade inte samman kläderna till ett kön.

Kläder

Alla i gruppen var överens om att det fanns kläder som enbart kunde bäras av pojkar respektive flickor. Star wars, Spiderman, surftryck och Ben ten är tryck som enligt barnen förknippades med pojkar. Hello Kitty, hästar, hjärtan, prinsessor, Barbie, randigt och pussar är tryck som enligt barnen förknippades med flickor. Detta kan exemplifieras med Fabio som sa: "Det är bara tjejer som har pussar på tröjan". Barnen tog inte upp särskilda plagg som någon skillnad utan benämnde enbart det som pryder plaggen. Att randigt förknippades med flickor menade Fingal berodde på att vi båda bar randiga tröjor på oss vid intervjun.

Vilket kön tror ni att doktorn har?

Fia trodde att doktorn var en kvinna eftersom hon hade smala händer och prickiga skor. Florentino, Fingal och Fabio tyckte däremot att doktorn var en man. De argumenterade emot Fia och menade att prickarna på doktors skor var hål istället för prickar och att pojkar också kan bära prickigt. Florentino menade på att doktors rock var ett manligt plagg.

Familj

Alla barn förutom ett hade ett eller flera syskon. Det var svårt att urskilja några relevanta svar då barnen hade svårt att koncentrera sig, skrattade högt och viskade åt varandra att säga olika saker till oss. Vi vet inte om deras svar var riktiga eller påhittade på grund av situationen som uppstod.

Populärkultur

X-man, Nickelodeon, Ben Ten, Alien Force, polisprogram, Spiderman och Batman var program som pojkarna gav uttryck för att de hade som favorit tv-program. Fia berättade att hennes favoriter var Karlsson på taket och Pippi Långstrump.

Datorspel var något som barnen hade erfarenhet av, dock verkade det inte som om datorspel var något som de utövade ofta utifrån vad de gav uttryck för under intervjun. Gitar Hero var ett av de spel som framkom spelades. Men som vi tidigare beskrivit så var situationen den att barnen satt och skojade med varandra mer än att fokusera på våra frågor, vilket gjorde att det även här var svårt att urskilja några konkreta svar.

Sammanfattning

Det varierade i förorten hur dessa barn uppfattade Ellis kön. Den ena intervjugruppen såg sitt egna kön i Ellis, den andra uppfattade Ellis som två olika personer, och den tredje hade svårigheter, utifrån vårt perspektiv, kring att kategorisera Ellis som flicka eller pojke. Barnen gav uttryck för ett stereotypiskt synsätt på kläder. De hänvisade dock inte till plagg utan till de tryck som pryder plagget. De kopplade även samman fint till flickor och coolt till pojkar. De kunde beskriva ett flertal av sina favoriter gällande datorspel och tv-program, men pratade desto mindre om favoritböcker.

I förorten upplevde vi att det förekom mycket aktivitet och rörelse under intervjuerna. Många barn hade svårt att sitta still, avbröt de andra, rörde mycket vid varandra och ett barn slog sig på grund av detta. Det förekom också en viss kontroll av längden av flickors utläggningar, vilket kan illustreras då Fred vid två tillfällen sa: "När har du pratat färdigt nångång?" och "Men du har redan berättat om jobbet!".

5. Analytisk diskussion

Vi kommer i detta kapitel analysera och diskutera vårt resultat för att svara på våra frågeställningar i relation till tidigare forskning och litteratur. Vi har valt att skapa rubriker och underrubriker i den analytiska diskussionen utifrån citat från resultatdelen som belyser det vi följaktligen kommer att diskutera. Under rubriken *För det ser ut så* kommer vi främst att beröra utseendens betydelse för barnens föreställningar om genus. Under rubriken *Killar brukar ju ha badbyxor, det brukar ju inte tjejer ha* kommer vi att diskutera barnens upprätthållande av könen som en dikotomi men också barnens försök till ett utvidgande av könens arenor. Under rubriken *Nähä, det har du inte alls!* kommer vi att beröra hierarkier och exemplifiera stereotypa genusnormer som blev synliga under några samtalsintervjuer. Under rubriken *För dom tycker inte att det är fint, dom vill bara ha coola grejer* diskuteras fint kontra coolt. Under den sista rubriken *Vänta, på den boken är det en pojke och på den boken är det en flicka* berör vi populärkulturen och den visuella kulturens påverkan på barns föreställningar om genus.

5.1 "För det ser ut så"

I vår planering av vårt manus med intervjufrågor, valde vi som vi beskrev tidigare att inte skapa ett färdigt frågeformulär, utan att låta följdfrågorna ta den riktning som barnen gav uttryck för. Vårt antagande var, innan vi genomförde intervjuerna, att barnen skulle basera sina tankar kring Ellis kön utifrån två kategorier, utseende eller beteende. En majoritet av de barn som vi har intervjuat har gjort sitt antagande kring Ellis kön baserat på utseendet, dock har bara *ett* barn gjort det utifrån Ellis beteende. En minoritet av barnen har gjort sina antagande på grund av Ellis namn, som varken kan kategoriseras till utseende eller beteende. Davies (2003) menar att när barn lär sig samhällets normer så innebär detta också en insikt om människans behov av att urskilja människor som det ena eller det andra, trots att denna skillnad i många situationer är knappt märkbar. Frisyr, kläder, språkbruk och beteenden är vad som räknas in i den knappt märkbara skillnaden mellan könen. Klädsel och frisyr är den ytligaste formen av kroppslig erfarenhet som skiljer könen åt (Davies, 2003). Trots att Ellis har ett könsneutralt utseende så har barnen, med samma argument, sagt att Ellis både kunde vara en pojke eller en flicka. Att denna skillnad är knappt märkbar blir synlig då barnen beskriver sina argument. Det finns de barn som har beskrivit Ellis hår som kort och därför ansåg att Ellis var en pojke, samtidigt har andra barn argumenterat för att Ellis hade långt hår och därmed var en flicka. Vad människan anser är feminint eller maskulint är normer och värderingar som är präglade av den sociokulturella omgivning som vi har blivit fostrade i (Säljö, 2000). Davies (2003) menar att hur barn ser på sig själva när de positionerar sig i relation till andra är bundet till de kontexter och diskurser som individen samspelar med. Utifrån ett poststrukturalistiskt perspektiv är således kön ingenting vi *är*, utan någonting vi *blir* i relation till olika kontexter (Connell, 2003). En könsneutral Ellis får därför olika kön beroende på vilka kontexter och aktörer Ellis samspelar med. Att positionera sig själv och andra som pojke eller flicka är lika viktigt som att kunna positionera sig själv som *inte* det andra. Davies (2003) ger uttryck för att barn tidigt i socialiseringsprocessen har ett behov av att se sig själv i relation till en motsats, det vill säga en dikotomi. Detta kan exempelvis illustreras av Cassandra som säger: "Jag menar tjejer brukar inte ha så himla kort hår, brukar de inte ha, därför ser den också ut som en kille".

Det var inte bara Ellis som var könsneutral i böckerna om Ellis, utan även doktorn som vi medvetet valde att göra könsneutral genom att byta ut ord som *hon* och *tant* till doktorn. Som vi tidigare har beskrivit så gick det endast att se doktorn från halsen och neråt. De barn som trodde att doktorn var en kvinna utgick dels från egna erfarenheter, men också på grund av doktors händer som de ansåg vara smala samt hade långa naglar. De påpekade också att hon hade klackskor och därför inte kunde vara en man. De barn som trodde att doktorn var en man

utgick också från egna erfarenheter, men även som Valdemar uttryckte det: att det oftast är så det gestaltas i böcker. Svaleryd (2006) beskriver att män dominerar yrken med hög lön och kan därför vara en faktor till varför det ofta *har* varit så att doktorer gestaltas som män i böcker. Vi vill påpeka att det idag finns en betydligt större medvetenhet kring hur genus gestaltas i böcker, dock måste dessa böcker väljas aktivt av både föräldrar och pedagoger i förskolan och skolan för att kunna frångå stereotypa genusnormer samt ge barnen ett vidgat perspektiv på olika genusroller. Det är ett frivilligt val av föräldrar, däremot ligger det i pedagogers uppdrag att göra aktiva och medvetna val av till exempel förhållningssätt och handlingar. Att välja böcker med ett genusmedvetet innehåll anser vi är en aktiv och medveten handling.

5.2 ”Killar brukar ju ha badbyxor, det brukar ju inte tjejer ha”

I Svenska akademins ordlista (2006) förklaras dikotomi som: tudelning, svart och vitt, mörkt och ljust, kvinna och man. Redan vid ett första möte med en nyfödd bebis gör människan, generellt sätt, en tudelning mellan de två erkända könen: Är det en flicka *eller* en pojke (Svaleryd, 2006)? Fagrell (2000) menar att denna tudelningen är en del av ett föränderligt arbete av genus. Konsekvensen blir följaktligen att skillnaden går att förändra samtidigt som det sker ett ständigt arbete ifrån människan att upprätthålla normen. Genom ett invariant beteenden och vanor blir genus, som Fagrell (2000) väljer att kalla det, en regim eller en förvaltare som ”... bevakar att kvinnligt och manligt iscensätts på rätt sätt genom att stoppa eller försvåra iscensättningen av icke accepterade kvinnliga och manliga handlingar” (Fagrell, 2000, s. 64). Ett synligt exempel på ett upprätthållande av normen är då Chloe och Christoffer diskuterar om killar kan ha klänning eller inte. Chloe menade på att killar kan ha det, men att de vanligtvis inte brukar gå runt i klänning. När Angelica frågar varför det inte är så vanligt så försöker hon förklara det, men blir avbruten av Christoffer som skriker att han brukade ha klänning när han var liten. Chloe menar vidare på att killar oftast inte har det och säger: ”Man ser ju inte killar på stan som har klänning till exempel”.

Samtidigt försöker Fanny och Valdemar hävda att det är möjligt att överskrida dessa stereotypa genusnormer, och därmed uttrycka ett utvidgande av könsens arenor (Fagrell, 2000). Fanny menar att hon är medveten om att i ett luciatåg så kan pojkar vara lucior och flickor vara bagare. Under en intervju i villaområdet så påstår Viktor att kalsonger är plagg för pojkar. När Angelica frågar om inte tjejer kan ha kalsonger så invänder Valdemar mot detta och menar att det visst kan ha det. Detta gjorde han även när Vera påstod att kjolar och klänningar endast kunde användas av flickor med att säga: ”Nä det kan pojkar med ha”.

Fagrell (2000) beskriver i sin studie att det var främst flickorna som ville utvidga den kvinnliga arenan. Det som är intressant var att vi kunde urskilja jämställdhet mellan könen och upplevde det som att både pojkar och flickor hade en förståelse och några barn visade även en strävan om en utvidgning av arenorna. Något som också framkom under intervjuerna, var att flickor kunde överskrida normen angående klädval mer än pojkar då barnen sällan kunde ange för vad som representerade typiska pojkskläder. Frida menade att flickor kan ha pojkskläder, men däremot kan inte pojkar ha flickkläder. Hon poängterade dock att pojkar kan ha det om de vill, men menade också att de aldrig ville ha det. Barnen kunde med en tydlighet tala om vilka kläder som var förenat med flickor men talade desto mindre om ”pojkskläder”. Vår uppfattning är att det inte fanns plagg som var säregna för pojkar, utan det pratades främst om vad de *inte* kunde använda. Med andra ord blev pojkskläder främst till i relation till att ta avstånd från det feminina.

5.3 ”Nähä, det har du inte alls!”

Det var prat kring Ludde, som det brukar vara. Skratt och skämt och prat. Olle hyssjade lite på dem. Lite senare började det pratas kring Saga. Och kring Mimi. Vi talade tyst,

viskade nästan. Nu hade Olle glömt att han skulle vara rättvis och genusmedveten och tjejernas prat irriterade honom uppenbarligen mer än killarnas. Han sa till oss på skarpen att vara tysta. Vi blängde på honom och var tysta i några minuter men sedan började det igen. Det löjliga var att det pratades lika mycket, eller lika lite, kring killarna. Men nu hade Olle fått nog. Olle behövde inte göra mycket, för killarna själva fräste till tjejerna att hålla tyst (Herrström, 2006).

Detta citat belyser en problematik som vi själva har upplevt under vår skoltid. De stereotypa genusnormer som har rått och kan råda är som exemplet gestaltar, att pojkar är dominanta, aktiva, samt socialt överordnade (Svaleryd, 2006). Under våra intervjutillfällen kunde vi också se tendenser av dessa normer då några pojkar i ett mindretal situationer valde att avbryta, kontrollera längden av flickors utläggningar och ifrågasätta svar från andra barn. Fred: *När har du pratat färdigt nångång?* (menat till Fanny), och återigen under en situation senare i intervjun sa han till igen då Fanny återkopplade till det tidigare ämnet. Fred: *Men du har redan berättat om jobbet!* Hartmann (2004) liksom Hirdman (2004) skildrar att samhället är styrt efter det rådande patriarkatet och att kvinnan är socialt underordnad mannen. Fannys reaktion på Freds utsaga var att tystna och gav Sofia en blick, som tolkades som att Fanny kände sig en smula skamsen. Vi upplevde i denna situation att Fanny var underordnad gentemot Fred, då han utövade makt för att bestämma de sociala reglerna under intervjutillfället. Då vårt syfte var att se vilka likheter och skillnader barnen gav uttryck för i intervjusituationen, så valde vi att vara passiva i vårt agerande då vi just ville se vilka normer som uttryckts både verbalt och i handlingar. Därför gav vi varken respons eller direktiv då liknande situationer uppstod.

En annan aspekt av kontroll som vi kunde se tendenser av, var kontrollen att upprätthålla den stereotypiska genusnormen angående pojkars "tuffhet". Under ett intervjutillfälle hände det att Fabian tappade balansen och slog i armbågen i golvet. När Angelica frågade Fabian hur det gick svarade han att det gick bra och att han endast skojade. Han konstaterade ytterligare en gång att han bara hade låtsasramlat. När Angelica vidare uppmanade Fabian att vara rädd om sig så att han inte får ont, menade han på att han aldrig får ont. Även Frida ifrågasatte Angelicas uppmaning genom att ställa sig frågande till *varför* Fabian skulle ha fått ont. Svaleryd (2006) beskriver att det är vanligt bland pojkar att leka lekar med ett innehåll av fysisk aktivitet, mod, styrka och hierarki. Vi tolkar utifrån dialogen ovan att Fabian är välbekant med dessa lekar då han omgående försöker upprätthålla hans styrkekapacitet, Frida bekräftar också denna norm då hon ställer sig frågande om *varför* Fabian skulle få ont. "Barnen har inte bara en klar uppfattning om vad som är lämpligt beteende för flickor respektive pojkar. De är också engagerade i att försöka upprätthålla och befästa gränserna för vad som gäller för respektive kön" (Kåreland & Lindh-Munther, 2005, s. 74). Styrka är, enligt Nordberg (2008), sammankopplat till status och coolhet.

5.4 "För dom tycker inte att det är fint, dom vill bara ha coola grejer"

I förorten kunde vi se en tydlig distinktion med vad barnen ansåg var plagg som var tillägnade pojkar och flickor. När något benämndes som fint var det starkt sammankopplat till flickor och coolt till pojkar. Ordet cool används i olika sammanhang som en statusgivande markör och används av både pojkar och flickor, men ändå är uttrycket synonymt med pojkar (Nordberg, 2008). Då Nordberg (2008) diskuterar ordet cool så gör hon det främst i relation till något en person *är*, men också som en estetisk markör som pekar ut bland annat vilka kläder och prylar som är åtråvärda. Att *vara* cool är knutet till bland annat gester, rörelser och sätt att posera. Felicia belyser detta genom att säga: "För dom tycker inte att det är fint, dom vill bara ha coola grejer".

5.4.1 *"Det är bara tjejer som har pussar på tröjan"*

Sparrman (2006) skriver att kläder är en del av den visuella materiella kulturen, och kan ha symboliskt värde då barn konstruerar genus. Kläder utgör därmed en social gemenskap, i vilket identiteten skapas. Wellros (1998) menar att vem och hur man är, skapas utifrån viktiga personer i individens omgivning. Vad andra kamrater anser om till exempel kläder kan därför bli en viktig referensram för vilka plagg och tryck som eftersträvas att bära, då individer vill ha statussymboler för att tillhöra en viss kamratgrupp. Utifrån det resultat som vi har fått fram kunde vi se att ett flertal barn pratade mer om tryck på plagg än själva plagget i sig. Tryck var en väsentlig del av vissa barns uppdelning av könen. Motiv och färg på kläder blev således en symbol för kön (Sparrman, 2006)

5.5 **"Vänta, på den boken är det en pojke och på den boken är det en flicka"**

Vi tror att populärkultur utgör en stor del av barns visuella kultur och kan därför ha en påverkan på barns föreställningar om genus. Detta antagande grundar sig i att samtliga barn som vi intervjuade kunde ge uttryck för att de använde sig utav olika medier på sin fritid. De bilder, beteenden och innehåll barn möter genom dessa mediala verktyg, är en bidragande faktor till att fastställa eller förändra de rådande normer som finns i barnens erfarenhetsvärldar. Bilder i sig har ingen påverkan, utan det är individen själv som skapar mening och innebörd utifrån tidigare erfarenheter (Sparrman, 2006). De normer som barn approprierar, både icke-stereotypa och stereotypa, är skapade i en kontext där omgivningen uppmuntrar och tillåter ett särskilt handlingsmönster. Detta leder i sin tur till att barnet tillskriver dessa förväntningar till sin egen identitet. En bilds mening och värde får således olika innebörder för olika mottagare. Utifrån ett sociokulturellt perspektiv anser vi med andra ord att omgivningens värderingar blir en absolut förutsättning för hur människan förstår och tolkar sin egen identitet i relation till kön.

5.5.1 *"Mamma tycker att det är ett skräpprogram"*

Barnkulturen, menar Sparrman (2006) och Thaveius (1999), tolkas ofta utifrån ett vuxenperspektiv med moraliska, estetiska och ideologiska aspekter och därmed kan populärkulturen förknippas med lågkultur då i jämförelsevis högkulturen representerar tanke och kunskap. Utifrån vårt resultat, skulle det kunna tolkas som så att en del föräldrar kan ha tagit ett moraliskt, estetiskt och ideologiskt ställningstagande kring vilken kultur de vill att sina barn skall omge sig med. Vincent menar på, när Valter säger att hans favoritprogram på tv är Simpsons, att hans mamma tycker att Simpsons är ett skräpprogram, men tillägger att han gärna vill se på det. "För att förstå hur barnen använder den visuella (materiella) kultur som är en del av deras liv, bör man ta hänsyn till de sociala processer som barn ingår i" (Sparrman, 2006, s. 159). Ett antagande utifrån Sparrman (2006) och denna dialog är att Valters mammas ställningstagande, angående Simpsons, kan skapa ett utanförskap för Valter, då han saknar en del av den gemensamma referensramen inom hans kamratgrupp.

5.5.2 *"Lite svärd och pistoler och sånt" eller "Och så lite fina tjejer och sånt"*

Vi såg många likheter i de val som pojkar och flickor gjorde angående tv-program och datorspel. Dessa likheter, upplever vi, hade ett neutralt innehåll med ett mer pedagogiskt syfte än de skilda val som barnen gjorde. Dessa skilda val av tv-program och datorspel var av mer stereotyp karaktär. Några av pojkarna angav Ben 10 som sin favoritkaraktär, både när det gäller tryck på tröjan och som tv-program. Ben 10 är en tecknad pojke som lever i en mörk science fictionvärld där han med hjälp av en klocka kan förvandla sig till ett monster och duellera mot andra. Några av flickorna har angett flickor som favoritkaraktär, såsom Barbie och prinsessor. Dessa figurer är enligt vår subjektiva tolkning förknippade med en materiell och ytlig värld där fokus ligger på utseende och att vara passiv och fin. Detta speglades i vissa flickors språkbruk då de till exempel antog att Ellis var en flicka för att hon hade en *fin*

mössa, en *fin* säng och att Ellis mamma hade *fint* hår. En slutsats som vi kan dra utifrån detta är att få barn gav uttryck för att ha en favoritkaraktär som normativt tillskriver utseenden och beteenden som tillhör ”det andra” könet (Davies, 2003). Barnen valde med andra ord att omge sig med karaktärer som är förenliga med de föreställningar och förväntningar som kan finnas på deras eget kön.

Flera av barnen angav hemsidan spela.se som ett forum där de brukade spela olika spel. Vanna och Viola berättade att det på denna hemsida fanns en speciell kategori med spel som var riktade till flickor, och att några av dessa spel handlade om att sminka dockor, passa bebisar och byta kläder på olika modeller. Då vi aldrig hade hört talas om denna hemsida förut gick vi själva in på hemsidan för att få egen bild av de spel som flickorna hade berättat om. Det som vi reagerade över, var att på grund av denna kategorisering så eliminerar skaparna av denna spelsida möjligheten för pojkar att spela dessa så kallade ”tjejspel”. Vi tror att pojkar inte vill spela dessa spel om de ger ett sken av att vara anpassade för ett särskilt kön, det vill säga flickor. Vi ställer oss frågande till om skaparna av denna spelsida är medvetna om och kan stå för de ideal, normer och värderingar de sänder ut till barn? Vi upplever också att denna hemsida, men även andra spelsidor med samma karaktär, är diskriminerande för båda könen då de å ena sidan upprätthåller en syn på könet där mannen ses som överordnad kvinnan. Flickor har å andra sidan en större rörelsesfär än vad pojkar har när det gäller att överskrida genusnormer, och har därför lättare att göra entré på den manliga arenan än vice versa. Att flickor kan ha större rörelsesfär än vad pojkar kan ha, kan förklaras genom att det manliga är norm i den patriarkala samhällsstrukturen (Hartmann, 2004) .

6. Slutdiskussion

Vi kommer i vår slutdiskussion först att redogöra för de slutsatser som vi främst har kommit fram till utifrån vår empiri, tidigare forskning och litteratur. Vi kommer därefter att diskutera vilken utbildningsvetenskaplig relevans vi anser att vårt examensarbete har, ge förslag på vidare forskning och slutligen avsluta med slutord. .

6.1 Slutsatser

Den främsta slutsatsen som vi kan dra utifrån vår undersökning är att barn föreställningar om genus främst tog sin grund utifrån människors utseende. Deras föreställningar var dock subtila, då de ibland använde samma argument för att särskilja könen, långt här för ett barn kan vara kort för en annan. Tidigare erfarenheter kring maskulint och feminint utifrån sin sociokulturella omgivnings normer och värderingar blev därför avgörande för barnens föreställningar om genus. Vi kunde bland annat urskilja en likhet mellan flickor och pojkar, vilket var den gemensamma synen på skillnaden mellan könen. Oavsett kön ansåg majoriteten av barnen att klänning och kjol är förknippat med flickor och gör således en distinktion mellan könen. Att tala om vad som var feminint var betydligt lättare för barnen än att tala om vad som var maskulint. Davies (2003) teori om barns behov av att kunna positionera sig själv och andra som flicka eller pojke likaså till vad man *inte är* samt synen på könen som en dikotomi var också en av de likheter som vi kunde se att barnen gav uttryck för oavsett kön, ålder och sociokulturell bakgrund. Att pojkar förväntas ta avstånd från det feminina har varit en synlig norm i barnens diskussioner, dock har denna norm inte varit förankrad hos alla barn. I och med denna slutsats kan vi se vilken betydande roll förskolan och skolan har då det gäller barns förankring av värderingar och normer. Det måste framgå tydligt i pedagogers förhållningssätt och språkbruk att det inte finns några roller och förväntningar som är synonymt med ett specifikt kön. Barn skall i förskolan och skolan få möta en miljö som uppmuntrar och stimulerar identitetsskapandet oberoende av könstillhörighet. Genusidentifiering är en stor del av barns lärande och utifrån ett sociokulturellt perspektiv på utveckling och lärande betyder det att vi lär av varandra, vi lär av den miljö vi lever i samt påverkar och påverkas av de aktörer som finns i den omgivande miljön. Med andra ord - den sociokulturella miljön är avgörande för hur barn formar sina föreställningar om genus.

Att upprätthålla tudelningen mellan man och kvinna är något som dagligen sker. Att välja en offentlig toalett, vilken kläddavdelning vi skall handla på eller vad vi förväntas äta till lunch är präglad av vilket kön vi tillhör. Genom att vi infinner oss i dessa stereotypa normer så sker det ett ständigt upprättande av dessa normer, både på ett medvetet och ett undermedvetet plan. Samma upprätthållande kunde vi se att barnen gav uttryck för då de talade om könen som en dikotomi: det är skillnad på pojkar och flickor. Det går inte att frångå att det är en biologisk skillnad på könen, men det är av stor vikt vad vi väljer att lägga in i denna skillnad.

Dagens samhälle är ett bildpräglad samhälle där det är oundvikligt att inte mötas av bilder i olika sammanhang. Bilden i sig har inget direkt värde utan det är varje individs tolkning som skapar dess värde. Barn liksom vuxna möter dessa bilder dagligen, men en viktig skillnad är att vi vuxna har utvecklat ett kritiskt ställningstagande och kan därmed se bilden i ett större sammanhang och vara medveten om dess syfte. Det är viktigt att pedagoger i förskolan och skolan pratar om bilder i ett större perspektiv där barn får lära sig att ta ett kritiskt ställningstagande. Barn möts av en mängd intryck av till exempel de bilder som gestaltas i böcker och de bilder som finns på väggarna i verksamheterna, därför är det viktigt att pedagoger är medvetna om vad dessa bilder förmedlar. Det är inget fel med att läsa böcker med ett stereotypt innehåll, så länge barn samtidigt får uppleva böcker som har ett annat perspektiv. Att klä sig i blått och leka med bilar skall till exempel inte ses som något förbjudet för pojkar, men inte heller som en förväntning.

Att ta barnens perspektiv har gett oss en möjlighet att kunna synliggöra det omgivande samhällets genusnormer. En viktig slutsats som vi har kommit fram till är att barns föreställningar om genus är kontextuellt betingat och att det ser olika ut beroende på vilka tidigare erfarenheter en individ har. Genus är en föränderlig process och det är därför svårt att dra några generella slutsatser om hur förskolan och skolan skall arbeta med genusfrågor i barn- och elevgruppen för att motverka traditionella genusmönster. Vi anser att en vanlig missuppfattning bland pedagoger är att genus är ett moment som kan liknas vid matematik eller skapande, det vill säga något som står på agendan och som bearbetas vid en viss tidpunkt på dagen. Vår syn på genus är att det är ett förhållningssätt som skall genomsyra varje pedagogs möte med ett barn eller en elev. Det är inget som sker sporadiskt, utan det är något som sker kontinuerligt.

Som vi tidigare har gett uttryck för är vi medvetna om att allt som barnen har berättat för oss är sagt i en specifik kontext och att det på grund av samtalets karaktär inte nödvändigtvis ger en spegling av deras verklighet utan snarare kan spegla deras förväntningar kring vad de tror att vi vill höra.

Vad människor säger, skriver eller gör är alltid kontextuellt bestämt och uttrycker inte endast deras inre tankevärld eller begreppsförståelse. Detta är ett grundantagande i ett sociokulturellt perspektiv. Vad vi får reda på genom att ställa en fråga i en intervju är just vad individen – i den aktuella situationen och givet de villkor man uppfattar gälla – finner rimligt och önskvärt att säga och/eller vad man i hastigheten kommer på. Det som sägs måste också förstås som ett uttryck för att människor i allmänhet uppfyller de kommunikativa kontrakt som gäller för social interaktion. Dessa säger bland annat att om man får en fråga, så svarar man. Och man gör det oavsett om man någonsin har tänkt på det som frågan gäller eller inte (Säljö, 2000, s. 115-116).

6.2 Utbildningsvetenskaplig relevans

Inom samtliga skolverksamheter poängteras det i läroplanerna att vuxnas sätt att bemöta barn och elever skall ske utifrån ett vidgat perspektiv som motverkar traditionella genusmönster. Förskolan och skolans uppdrag ligger i att fostra och utbilda nästa generations medborgare och förankra värderingar som är förenliga med samhällets normer och värderingar, så att de kan utvecklas som fria individer utan begränsningar av vilket kön de tillhör. Alla barn och elever skall behandlas lika utan att särskiljas utifrån sitt kön uttrycks explicit i läroplanerna. Ett barn tillbringar cirka fyrtio timmar i veckan i förskola och skolan, vilket utgör att vissa barn tillbringar mer vaken tid i skolverksamheterna än med sina föräldrar. Förskolan och skolan blir således en viktig del av barns identitetsskapande.

Utifrån vårt resultat så kunde vi se tydligt att barn redan i femårsåldern har en medvetenhet kring vilka förväntningar det finns på flickor och pojkar. Barnen gav uttryck för en del stereotypa normer som är rådande i vårt samhälle, vilket poängterar vikten av vårt syfte till detta examensarbete. Det är av stor vikt att ha en förståelse och medvetenhet att barn tidigt i sin socialiseringsprocess approprierar det omgivande samhällets normer på flickor och pojkar.

En viktig förutsättning för att kunna arbeta genusmedvetet i den pedagogiska verksamheten är att, liksom inom alla kunskapsområden i förskolan och skolan, är ta reda på och synliggöra barns tankar och föreställningar för att kunna ta dessa som utgångspunkt. ”Om vi vill att barn skall utveckla sitt tänkande mot de mål som finns för de pedagogiska verksamheterna, mot mer relevanta, mer avancerade eller mer funktionella uppfattningar, måste vi först veta vilka föreställningar barn har och med utgångspunkt i denna kunskap hjälpa barnet vidare för att utvidga sin världsbild” (Doverborg & Pramling Samuelsson, 2007, s. 15). Vi tror att vårt examensarbete kan bidra till att pedagoger finner inspiration till att börja arbeta utifrån ett genusperspektiv där medvetenhet står i fokus. Att inte handla per automatik, att våga

ifrågasätta och synliggöra strukturer och tankesätt, att medvetet välja barnlitteratur och att ständigt diskutera i arbetslagen så att pedagoger kan synliggöra förväntningar och föreställningar kring genus är en förutsättning för ett aktivt genusarbete. Vi vill dock poängtera att det inte räcker med att enbart diskutera, utan det krävs också handlingar för att kunna synliggöra och förändra pedagogers förhållningssätt. Vi anser därmed att vårt examensarbete kan ses som en start i ett större utvecklingsprojekt i förskolan och skolan.

För att knyta an till vår inledning, där vi skrev om vår uppfattning om att ett integrerat genusperspektiv i lärarutbildningen saknas, vill vi ännu en gång belysa vilken relevans ett genusmedvetet förhållningssätt har för pedagoger i samtliga skolverksamheter. Vi anser att det är av stor vikt att lärarutbildningar förankrar betydelsen av ett genusmedvetet förhållningssätt till blivande pedagoger för att traditionella genusmönster skall kunna motverkas i samtliga skolverksamheter.

6.3 Förslag på vidare forskning

Genom att utföra detta examensarbete har det under processens gång utvecklats fler frågor ju mer kunskap vi har fått från tidigare forskning, litteratur men framförallt genom barnens tankar och åsikter. Om vi skulle få möjligheten att göra ett arbete i större omfattning, med den kunskap som vi nu besitter, så skulle det arbetet ta ett annat fokus än detta. I intervjuerna lät vi barnens tankar och svar styra, vilket gjorde att intervjuerna tog en riktning i att barnen främst pratade om karaktärernas utseende. Vi skulle vilja komplettera med fler intervjufrågor angående beteende och egenskaper i relation till genus, exempelvis hur barn ser på olika yrkeskategorier i relation till kön samt vilka förväntningar upplever barn att de har beroende på könstillhörighet. Då detta examensarbete har tagit sin teoretiska utgångspunkt utifrån ett sociokulturellt perspektiv skulle vi också tycka att det vore intressant att undersöka ifall det går att urskilja likheter och skillnader i barns föreställningar om genus utifrån olika sociokulturella omgivningar. Vi inser dock att detta är ett komplext forskningsområde då det inom samma urvalsgrupp sällan finns en social och kulturell homogen grupp.

6.4 Slutord

Att skriva ett examensarbete om genus har fått oss att inse hur stort och komplext detta ämne är. Det är svårt att skriva ett arbete om något som är så djupt förankrat i varje individ och det kan därför vara svårt att vara objektiv. En väsentlig del av vårt förarbete, men också under arbetsprocessen, har för oss varit att diskutera och synliggöra våra egna värderingar och normer för att kunna försöka förstå och tolka varför vi tänker och känner som vi gör. Vi ansåg oss i förarbetet vara någorlunda pålästa, men ju mer vi har lärt oss under processens gång desto mer inser vi att vi har mycket kvar att lära. Att få ta del av tidigare forskning och litteratur kring genus har bidragit till att vi har fått en större förståelse för hur brett och komplext detta forskningsområde är och hur kontextuellt beroende det är av dess aktörer.

Detta examensarbete startade i något så stort som att ta reda på vilka värderingar, tankar och normer som är förankrade i oss själva och som är rådande i samhället till att ta del av barngruppers föreställningar och erfarenhetsvärldar om genus. En mycket viktig slutsats är att vi i vårt arbete som blivande pedagoger i förskolan skall ta barnens perspektiv som utgångspunkt i den pedagogiska verksamheten för att kunna förankra förskolans värderingar så att barnen i sin tur kan appropriera dessa

Vi vill tacka alla barn, föräldrar och pedagoger som har gjort det möjligt för oss att kunna genomföra detta examensarbete. Vi vill också tacka vår handledare Ninni Trossholmen för det stöd som hon har gett oss under processens gång.

7. Referenslista

7.1 Litteratur

Andersson, Lars Gustav, Persson, Magnus & Thavenius, Jan (1999). *Skolan och de kulturella förändringarna*. Lund: Studentlitteratur

Connell, R.W. (2003). *Om genus*. Göteborg: Diados

Dale, Erling Lars (1998). *Lärande och utveckling i lek och undervisning*. Bråten, Ivar (red.) *Vygotskij och pedagogiken*. (s. 33-59). Lund: Studentlitteratur

Davies, Bronwyn (2003). *Hur pojkar och flickor gör kön*. Stockholm: Liber

Doverborg, Elisabet & Pramling Samuelsson, Ingrid (2007). *Att förstå barns tankar: Metodik för barnintervjuer*. Stockholm: Liber

Dysthe, Olga (2003). Sociokulturella teoriperspektiv på kunskap och lärande. Dysthe, Olga (red.) *Dialog, samspel och lärande*. (s. 31-75). Lund: Studentlitteratur

Esaiasson, Peter m.fl (2007). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Nordstedts juridik.

Fagrell, Birgitta (2000). *De små konstruktörerna- Flickor och pojkar om kvinnligt och manligt i relation till kropp, idrott, familj och arbete*. (Akademisk avhandling). Göteborg: HLS Förlag

Hartmann, Heidi (2004). Det olyckliga äktenskapet mellan marxism och feminism. Carlsson Wetterberg, Christina & Jansdotter, Anna (red.) *Genushistoria - En historiografisk exposé*. (s. 17-59). Lund: Studentlitteratur

Herrström, Christina (2006). *Tusen gånger starkare*. Stockholm: Bonnier Carlsen

Hirdman, Yvonne (2001). *Genus- om det stabilas föränderliga former*. Malmö: Liber

Hirdman, Yvonne (2004). Genussystemet- reflexioner kring kvinnors sociala underordning. Carlsson Wetterberg, Christina & Jansdotter, Anna (red.) *Genushistoria - En historiografisk exposé*. (s. 113-134). Lund: Studentlitteratur

Kåreland, Lena (2005). Inledning. Kåreland, Lena (red.) *Modig och stark- eller ligga lågt*. (s. 9-25). Stockholm: Natur och Kultur

Kåreland, Lena (2005). Frihet eller närhet? Om Benny och Malla. Kåreland, Lena (red.) *Modig och stark- eller ligga lågt*. (s. 25-53). Stockholm: Natur och Kultur

Kåreland, Lena & Lindh-Munther, Agneta (2005) Om läsning och könsmonster i förskolan. Kåreland, Lena (red.) *Modig och stark- eller ligga lågt*. (s. 53-77). Stockholm: Natur och Kultur

Nikolajeva, Maria (2000). *Bilderbokens pusselbitar*. Lund: Studentlitteratur

Nordberg, Marie (2008). Att vara cool på rätt sätt. Nordberg, Marie (red.) *Maskulinitet på schemat – pojkar, flickor och könsskapande i förskola och skola*. (s. 93-117). Stockholm: Liber

Reuterstrand, Siri (2007). *Ellis går till doktorn*. Västerås: Ica

Reuterstrand, Siri (2007). *Ellis kommer bort*. Västerås: Ica

Salih, Sara (2002). *Judith Butler*. London: Routledge

Skolverket (1999). *Olika på lika villkor – En antologi om jämställdhet i förskolan*. Stockholm: Liber

Sparrman, Anna (2006). *Barns visuella kulturer: skolplanscher och idolbilder*. Lund: Studentlitteratur

Stukát, Staffan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Svaleryd, Kajsa (2002). *Genuspedagogik*. Stockholm: Liber

Svenska Akademin (2006). *Svenska Akademiens ordlista: för det svenska språket*. Stockholm: Nordstedts Akademiska Förlag

Säljö, Roger (2000). *Lärande i praktiken- ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Nordstedts Akademiska Förlag

Utbildningsdepartementet (1998). *Lpfö 98. Läroplan för förskola*. Stockholm: Fritzes

Utbildningsdepartementet (1994). *Lpo 94. Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Fritzes

Wellros, Seija (1998). *Språk, kultur och social identitet*. Lund: Studentlitteratur

7.2 Elektroniska källor

Codex, Centrum för forsknings- & bioetik. (2010). *Forskning som involverar barn*. Hämtad från WWW 2010-12-17: <http://www.codex.vr.se/manniska1.shtml>

Europarådet. (1996). *European Convention on the Exercise of Children's Rights*. Hämtad från WWW 2010-12-17: <http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/160.htm>

Sociologen vid Göteborg Universitet. (2010). *Tillståndsmall*. Hämtad från WWW: 2010-11-05: http://www.sociology.gu.se/digitalAssets/1320/1320409_tillstandsmall.pdf

Spela.se. (2010). *Spela online gratis spel på Spela.se!* Hämtad från WWW: 2010-12-15: www.spela.se

8. Bilagor

8.1 Intervjufrågor

Vi har valt att dela in intervjuerna i fyra olika delar, samt att leda en öppen intervju där alla frågor är förbestämda. Vi har tänkbara följdfrågor vid olika svar.

Boken

Ellis, är det en pojke eller flicka?

Hur tänker du då?

Finns det kläder som bara pojkar/flickor kan ha?

Hur tänker du då?

Är doktorn en kvinna eller man?

Hur tänker du då?

Vem brukar vara med dig när du är sjuk?

Familj

Har du några syskon?

Vad jobbar dina föräldrar med?

När du ska handla kläder, vem brukar du handla med?

Vem brukar laga mat hos dig?

Vem brukar städa hemma hos dig?

Vad brukar du göra på fritiden?

Populärkultur

Spelar du dataspel?

Vilka?

Hur länge?

Vilket är ditt favoritprogram på tv?

Vilken är din favorit bok?

Brukar du ha högläsning hemma?

Vem är det som läser då?

8.2 Värderingsövning

Vi kommer att säga ett par ord och be barnen reflektera över vilket kön de förknippar ordet med. Pojkar, flickor eller både och

Adjektiv	Substantiv	Verb
Busig	Teater	Klättra
Rolig	Fotboll	Springa
Pysslig/Kreativ	Nalle	Dansa
Hjälpsam	Kritor	Cykla
Stark	Bok	Balansera
Omtänksam	Pussel	Mysa

8.3 Bild på Ellis och doktor

